

જ્ઞાનોદય પ્રકાશન દ્વારા પ્રકાશિત
ભગવાન શ્રી રવ્વનીશ પરિચય પુસ્તિકા શ્રેણી
પ્રગટ થયેલ પુસ્તિકાઓ

મહાવીરવાણી

ભા. ૧-દિગ્ગ લોકની ગાવી
ભા. ૨-ભાવ જગતનાં સદસ્ય
ભા. ૩-શરણ સ્વીકારું છું હું
તમારું
ભા. ૪-ધર્મ સર્વશ્રેષ્ઠ મંગલ છે
ભા. ૫-અહિંસા છે ધર્મનો પ્રાણ
ભા. ૬-સંગમ છે સેતુ વિરાટ
મિલનનો

(દરેક પુસ્તિકાની કિંમત રૂ. એક
મહાવીરવાણીનું આખું પુસ્તક
છપાઈ જતાં રૂ. અઠારમાં
મળશે.)

મેં કહ્યુંતા આંખન દેખી
ભા. ૧-સ્વાનુભવની કસોટીએ
ભા. ૨-પાછલા જન્મનું
સદસ્યોદ્ઘાટન
ભા. ૩-એક તરલ ધર્મની નવ
અવધારણા
ભા. ૪-હું જલદીમાં છું.
(આખા સેટની કિંમત રૂ. પાંચ)
જીવનના મંદિરમાં દ્વાર છે મૃત્યુનું
(હું મૃત્યુ શિખવાડું છું. ભા.૧)
કિંમત ૧ રૂપિયા

ધ્યાન : એક વૈજ્ઞાનિક દષ્ટિ
કિંમત ૨ રૂપિયા

પ્રકાશક : સ્વામી ગોવિંદ ચૈતન્ય, જ્ઞાનોદય પ્રકાશન વતી
૧૨૯, ડૉ. એસ.એસ. રાવ રોડ, મેઘવાડી,
લાલબાગ, મુંબઈ-૨૨

© જીવન જગૃતિ કેન્દ્ર, મુંબઈ
મુદ્રક : અક્ષર પ્રિન્ટર્સ, સોરાબજી કંપાઉન્ડ, વાડજ, અમદાવાદ-૧૩
આવૃત્તિ પહેલી * માર્ચ ૧૯૭૩ * કિંમત ૨ રૂપિયા
કવર ડિઝાઇન-સાધુ આલોક આનંદ, શ્રી વિનય ત્રિવેદી
સલાજી મ રૂ.વીસમાં ફલ રૂ. ચાવીસની પુસ્તિકાઓ મળશે.

ભૂમિકા

આ પુસ્તિકા દ્વારા રજનીશક્તિના ભયવાન મહાવીરના જીવન, કાર્ય અને સંદેશ ઉપર અધ્યાયો આપ્યાં અને અદ્યતન પ્રવચનોના સંકલન 'મહાવીર : મેરી હિસ્ટોરી' નામના ગ્રંથને મુન્ડરાલીમાં ક્રમશઃ આપવાની શરૂઆત કરતાં અત્યંત આનંદ થાય છે. આગળ પુસ્તક આ પ્રકારની પુસ્તિકાના રૂપમાં આરસો-તેરસો પાનાનું થશે, તેને બાર-તેર ભાગમાં આવરી લેવામાં આવશે.

આ ગ્રંથને વધુ દિવસોની ખનાવવાની દૃષ્ટિથી પ્રવચન અને પ્રશ્નોત્તરી દ્વારા થયેલી ચર્ચાઓના વિષયનું વિભાજીકરણ કરી તેમાંના મુદ્દાઓને દિવસોરૂપના રૂપમાં રજૂ કર્યા છે. સાથે સાથે વાચકની સમજદાર માટે દરેક પ્રવચન થા પ્રશ્નોત્તરીની ઘડનામમાં પણ આપ્યા છે. આ મુદ્દાઓ — ઉપ-સીધો પ્રવચનના ચાર-રૂપ મોવાથી વાચકના સંદર્ભ માટે ઉપયોગી થશે.

આ પુસ્તિકા 'મહાવીર : અંતર્દ્રશા પ્રેમીની નજરે' — માં તા. ૧૭-૮-૬૯ના દિવસે રાત્રે આપાયેલ પ્રથમ પ્રવચન અને ૧૮-૮-૬૯ના દિવસે સવારે થયેલી પ્રશ્નોત્તરીની ચર્ચાઓને આવરી લીધી છે.

રજનીશ્વરી કહ્યું છે તેમ જીન અને જીનેતર દરેક વાચક-ચિત્રને પોતાના જીવનનું રૂપાંતર કરવા માટે અને અંતર-જીવનની યોગ્ય માટે જતા આ પુસ્તિકા તેમ જ પછીની બીજી પુસ્તિકાઓ પ્રેરણાદાયી નીવડશે એ આશાથી આ પુસ્તિકા પ્રસ્તુત છે.

ગોવિંદ ચૈતન્યના
પ્રણામ.

માતાવીર : આંતરદ્રષ્ટા પ્રેમીની નજર

પ્રવચનના મુખ્ય મુદ્દાઓ

૧. માતાવીરને સમજવા માટે પ્રેમીની દ્રષ્ટિની આવશ્યકતા.
૨. માતાવીરને વર્ણવતા વિવિધ બનાવવાનું કારણ — આ-મારમા દિશામાં લઈ જવા માટેનું.
૩. અવગ-અવગ પ્રકારના લોકો માટે અવગ અવગ નિમિત્તો.
૪. બિન્નતા — રૂપની, આકારની; એકતા — આ-મજાપોતિની, એ
૫. માતાવીરની વિશિષ્ટતા, આકારમાંથી નિરાકારમાં જવાના કારણ
૬. અસાધારણ લોકોમાં કોઈ ઊંચું-નીચું નથી લેવાનું.
૭. માતાવીર જેવી અસાધારણ વ્યક્તિને સમજવા માટેની રીત
૮. માતાવીરને સમજવા માટે શાસ્ત્રનો માર્ગ વર્થ છે.
૯. સત્યની અનુભૂતિની અભિવ્યક્તિમાં શેરડી મુશકેલીઓ.
૧૦. માતાવીરને સમજનાર મૌનમાં ગયા — નહિ સમજનાર ગયા
૧૧. સત્ય શબ્દોમાં કિતરતાં જ અસત્ય થઈ જાય છે.
૧૨. અભિવ્યક્તિ માટે બોલવાનું માધ્યમ વધુ જીવંત.
૧૩. અસ્તિત્વની અદ્ભુત વ્યવસ્થા — સત્યની અનુભૂતિ માટેની.
૧૪. વિશિષ્ટ વ્યક્તિઓની અનુભૂતિ સાથે થતો સંબંધ
૧૫. ધ્યાની વ્યક્તિઓ દ્વારા અપાયેલી ખબર —
૧૬. રજનીશનું આવાહન — પ્રયોગો દ્વારા અસ્તિત્વની અનુભૂતિઓ સાથે સંબંધ કરાવવા માટેનું.
૧૭. ગુર્જિયેફની શોધ — જિસસની શૂળીની ઘટનાની

(૧) મહાવીરને સમજવા માટે પ્રેમીની દૃષ્ટિની આવશ્યકતા

હું મહાવીરનો અનુયાયી નથી, પ્રેમી છું. જે રીતે કાઈસ્તનો, કૃષ્ણનો, બુદ્ધનો, લાઓત્ઝેનો. અને મારી દૃષ્ટિએ અનુયાયી કોઈ દિવસ સમજી શકતો નથી.

દુનિયામાં બે જ પ્રકારના લોકો છે. સાધારણ રીતે અનુયાયી હોય છે એવવા વિરોધી હોય છે. નથી અનુયાયી સમજી શકતો કે નથી વિરોધી સમજી શકતો.

એક બીજો રસ્તો પણ છે, પ્રેમનો. એના શિવાય બીજા કોઈ માર્ગે કોઈ કોઈને સમજી શકતું નથી. અનુયાયીની એક મુશ્કેલી છે કે એ કોઈ એકની સાથે બંધાઈ જાય છે. તેવી જ રીતે વિરોધીની પણ મુશ્કેલી છે કે તે વિરોધમાં બંધાઈ જાય છે. ફક્ત પ્રેમી જ એક માત્ર મુક્ત છે. પ્રેમીને બંધનનું કારણ નથી. જે પ્રેમ બંધન બનતો હાય તે પ્રેમ જ નથી. તેથી મહાવીર સાથે પ્રેમ હોય તેનાથી મહાવીર જોડે બંધાવાતું નથી. મહાવીર સાથે પ્રેમ કરતાં પણ બુદ્ધ, કૃષ્ણ અને કાઈસ્ત સાથે પ્રેમ કરી શકાય છે. કારણ કે જે વસ્તુને કારણે મહાવીર પ્રત્યે પ્રેમ હોય છે તે જ વસ્તુ હજારો લોકોમાં એ જ રીતે પ્રગટ થઈ છે.

મહાવીરને આપણે ઘોડા જ ચાલીએ છીએ ? એ જે વર્ધમાનનું શરીર છે જે જન્મતિથિમાં જડાયેલું છે તે તો એક ઈતિહાસરેખા છે. એક દિવસ પેદા થવું અને એક દિવસ મરવું—તેને તો આપણે પ્રેમ

જ કે જે આપણા હીવામાં પણ પ્રમાણે છે અને સ્મરણ માટે પ્રેમ લેઈએ. અનુકરણ નહિ. જ્યારે એ સ્મરણ આપણે મહાવીરનું કરીએ છીએ ત્યારે પણ એ મહાવીરનું સ્મરણ નથી.

સ્મરણ કરીએ છીએ એ તત્ત્વનું કે જે મહાવીરમાં પ્રગટ થયું છે. એ તત્ત્વનું સ્મરણ થઈ જાય તે તત્ત્વાણુ એ આત્મસ્મરણ બની જાય છે. અને જે આત્મસ્મરણ પ્રતિ લઈ જાય તે જ સાર્થક છે પરંતુ મહાવીરની પૂજા કરવાથી એ થતું નથી. પણ તવાઈ જેવું તે એ છે કે પૂજા આત્મવિસ્મયનનો ઇલાજ છે. જેઓ પોતાને જુલવા માને છે, તેઓ પૂજા કરવા લાગી જાય છે. એવા લોકો માટે પણ મહાવીર ખીંટીનું કામ કરે છે.

બુદ્ધ, કૃષ્ણ બધા ખીંટીનું જ કામ આપે છે. જેઓ પોતાને જુલવા ઇચ્છે છે, તેઓ પોતાને જુલવાનાં વસ્ત્રો ખીંટી પર ઢાંચી દે છે. અનુપાસી, ભક્ત, આદેશનું અનુકરણ કરનારાઓ, બધા જ મહાવીર, કૃષ્ણ અને બુદ્ધની ખીંટીઓનો ઉપયોગ કરે છે અને પોતાની જાતનું વિસ્મરણ કરે છે. પૂજા, પ્રાર્થના, અર્ચના બધું વિસ્મરણ છે સ્મરણ એ તદ્દન જુદી જ વાત છે. સ્મરણનો અર્થ એ છે કે મહાવીરમાંના એ માર-તત્ત્વને જોયો લઈએ આપણા બીજા કોઈમાંથી ક્યાંયથી પણ જો એ તત્ત્વનું દર્શન આપણે કરી શકીએ, એની એક ઝલક પણ જો આપણને મળી જાય, એનું એક સ્મરણ જો થઈ જાય, અને લોકો કે આ કોઈ પણ વ્યક્તિમાં પ્રગટ થવા લાંબવ છે. તે તત્ત્વાણુ આપણને એ વાત સ્પષ્ટ થાય છે કે આવી લોકોનિ આપણામાં પણ શા માટે ન પ્રગટે?

પછી આપણે તે વ્યક્તિની પૂજા કરવાને બદલે એક ઊંડું દુઃખ અનુભવ કરીએ છીએ. જેમ એક પ્રગટેલા દીપકને લેઈને બુઝાવેલા દીપક દુઃખી થાય અને એને લોકો કે હું નકામો છું, હું નામ-માત્રનો દીપક છું, કારણ કે મારામાં પ્રગટ ક્યાં છે? હું માત્ર એક

જ્યોતના ધૂં કે જમાં જઈતા પાર પડી શકે છે પરંતુ જ્યોત એ નથી. પરંતુ બુદ્ધિવા દીવાગાની વગેરે બીજા એક બુદ્ધિવા દીવા જય તો એને જ્યોત પણ ન આવે. કસોટી બુદ્ધિવા દીવાની વગેરે પણ જેનો જ્યોત નથી આવતો, તે એક પ્રગટેલા દીવાની પાસે જ આવે જાય છે.

(૩) અલગ અલગ પ્રકારના લોકો માટે અલગ અલગ નિમિત્તો.

મહાવીર, બુદ્ધ અથવા કૃષ્ણનું પ્રગટેલા દીવાકોના સિવાય માટે કોઈ વધારે પ્રયોજન નથી. એક જ વાર જ એ સળગતા દીવાને એની જ્યોતના પ્રકાશનો જ્યોત આપણી આંખોને સ્પર્શે જાય, તે આપણામાં તરત જ પરિવર્તન થાય છે અને આપણા માટે નવી સંભાવનાઓનાં દ્વાર ખુલ્લા થઈ જાય છે. જે આપણે જાણતા પણ નહોત કે આપણે થઈ શકીએ છીએ, તેની ખ્યાલ જાગે છે. એ ખ્યાલ, એ તાલાવેલી એક વાર શરૂ થાય તો પછી એ ગમે તે નિમિત્તો જાગે તેની સાથે સંબંધ નથી. હું મહાવીરને, કાર્થસ્થને, કૃષ્ણને, બુદ્ધને, કોઈને પણ નિમિત્ત બનાવીશ. જગતમાં અનેક પ્રકારના લોકો હોય છે. કોઈને લાઓત્તેમ એ જ્યોતિનાં દર્શન થાય અને બુદ્ધમાં ન થાય; કોઈને મહાવીરમ જ્યોતિ દેખાય અને બુદ્ધમાં ન પણ દેખાય.

એક વખત પોતાની જ જ્યોતિનાં દર્શન થઈ જાય, પછી તે લાઓત્તે અને બુદ્ધનો સવાલ જ નથી. પરંતુ સડક પર ચાલતા સાધારણ માણસમાં પણ જ્યોતિનાં દર્શન થવા લાગે છે. પછી તો એવો કોઈ માણસ જ નહિ દેખાય કે જેનામાં એ જ્યોતિ ન હોય. પછી તો માણસમાં જ નહિ, પરંતુ પશુપક્ષી અને પથ્થરમાં પણ એ જ જ્યોતિ દેખાવા લાગે છે. એક વખત પોતાનામાં દેખાય પછી બધે જ એનાં દર્શન થાય છે. પરંતુ જ્યાં સુધી સ્વયંની જ્યોતિ દેખાઈ નથી, ત્યાં સુધી મહાવીરમાં પણ દેખાય એ નક્કી નથી, એનાં કારણો છે.

દરેક વ્યક્તિની જોવાની રીતમાં ફરક હોય છે. દરેક વ્યક્તિની ગ્રાહકતામાં પણ ફરક હોય છે. સાથે સાથે દરેક વ્યક્તિમાં કુદરતી રુચિ-ભેદ પણ હોય છે. એક સુંદર સ્ત્રી હોય તે બધાને જ સુંદર લાગે એ જરૂરી નથી.

મજનૂને એના ગામના રાજાએ એક વાર કેદ કર્યો હતો. મજનૂને જે દુઃખ થયું, આખી રાત જાગ નીચે બેસીને એ જે રડ્યો, એની આંખોમાંથી આંસુની જે ધારાઓ ચાલી વગેરે બધી વાતો રાજાને કાને પહોંચી. એટલે રાજાને દયા આવી અને એને બોલાવ્યો અને કહ્યું, તું ગાડો છે. લયલાને મેં પણ જોઈ છે. એનામાં એવું શું છે? એક સાધારણ સ્ત્રી છે. હું તારે માટે એથી પણ વધુ સુંદર છોકરીઓના અંદાજસ્ત કરી આપીશ. જો, છોકરીઓ આવી ગઈ છે. રાજાએ બોલાવી હતી એટલે નગરની સુંદરમાં સુંદર છોકરીઓ હાજર થઈ હતી. પરંતુ મજનૂએ તેઓની સામે જોયું પણ નહિ અને એ ખૂબ હસવા લાગ્યો. એણે રાજાને કહ્યું કે તમે સમજ્યા નથી. લયલાને જોવા માટે મજનૂની આંખ જોઈએ. એ આંખ આપની પાસે નથી. એટલે આપને લયલા સાધારણ છોકરી જેવી દેખાય એ સંભવિત છે. લયલાને જોવાને માટે હું જ સમર્થ છું. હું મજનૂ છું. મજનૂની આંખ લયલાને પેદા કરે છે, એનો આવિષ્કાર કરે છે, ઉદ્ઘાટન કરે છે. એટલે લયલાનો જન્મ થવા મજનૂની જરૂર પડે છે.

દરેક વ્યક્તિમાં પાયાનો ભેદ છે. એટલા માટે જ દુનિયામાં આટલા બધા તીર્થંકરો, અવતારો અને આટલા ગુરુઓ છે. આ જ કારણથી એ પણ સંભવ છે કે મહાવીર અને બુદ્ધ જેવી વ્યક્તિઓ એક જ ગામમાં અને એક જ પ્રાંતમાં વર્ષો સુધી ફરી હોય છતાં ગામમાં કોઈને બુદ્ધ દેખાયા હોય. તો કોઈને મહાવીર દેખાયા હોય અને કેટલાકને એ બન્નેમાંથી એકેય ન દેખાયા હોય.

ત્યારે હું કાંઈ જોઈ છું, ત્યારે જ દેખાય છે તે મહત્ત્વનું

નથી. પણ મારી પાસે જોવા માટે વિશેષ દષ્ટિ છે. અને એ દષ્ટિ દરેકની અલગ હોય છે. કોઈકને મહાવીરમાં એ જ્યોતિ દેખાતી હોય, ત્યારે એ બિચારાની લાચારી હોય છે, કારણ કે એ કહે કે બુદ્ધમાં કાંઈ નથી અને જિસસમાં શું છે? મહંમદમાં શું છે? પરંતુ એ એની અણસમજ છે. એ જરા ઉતાવળે નિર્ણય લઈ રહ્યો છે. એ સહાનુભૂતિવાળો દેખાતો નથી. એ સમજતો નથી. જે એને કોઈ કહે કે મહાવીરમાં કાંઈ નથી, તો એ ગુસ્સે થઈ જશે. તે વખતે પણ એ એની અણસમજ જ પ્રગટ કરે છે. ત્યારે હું એમ કહું કે જિસસમાં કાંઈ નથી, ત્યારે બીજો કોઈ એમ પણ કહી શકે કે મહાવીરમાં કાંઈ નથી. મહાવીરમાં જ છે તે જોવા માટે ખાસ દષ્ટિ જોઈએ. હા, પૃથ્વી ઉપર તરેહ તરેહના લોકો છે, કેટલીયે જાતના લોકો છે, એમના પ્રકાર ગણાવવા પણ મુશ્કેલ છે, એટલા બધા પ્રકારના લોકો છે. પરંતુ એક વખત સામ્ય દેખાઈ જાય પછી બધી ભિન્નતાઓ દૂર થઈ જાય છે.

(૪) ભિન્નતા

તા આત્મજ્યોતિની,

જ્યોતિમાં ભિન્નતા
 છે, બહુ બહુ
 : તેમને બનાવ્યા
 : તેથી એવું બની
 બીજી જાતના દીવાને
 જાતો નથી. પરંતુ
 બધા ગમે તે રૂપ
 : કહી શકે કે આ
 : છે તે આકારનો

૧ એક નવન કં.

એક સત્ય છે — જીવનું જગતું, સતત ગતિમાન. દીવો એક સ્થળે સ્થિર છે અને જ્યોતિ ગતિમાં છે. દીવાને કોઈ પણ સ્થિતિમાં રાખો — વાંકોચૂકો, આડો-ઊભો, ઊંચો-નીચો, નાનો-મોટો કોઈ પણ સ્થિતિ હોય તો પણ જ્યોતિ તો બસ ઊંચે ને ઊંચે ઉપરની તરફ નાચતી જતી હોય છે. જ્યોતિ ગમે તેવી હોય પણ ઉપરની તરફ દોડતી હોય છે. નિરાકારનો અનુભવ થાય છે જ્યોતિમાં! અને એના ઊર્ધ્વગમનમાં કેટલી અડપથી જ્યોતિનો આકાર અદૃશ્ય થાય છે! સમય પણ નથી લાગતો, જોતજોતામાં આકાર અદૃશ્ય થાય છે. બરાબર ઓગામી પણ શક્તિ નથી એટલામાં તો તે ચાલી જાય છે, નાની આકૃતિ થતી જાય છે અને છેવટે નિરાકારમય થઈ જાય છે. પછી શોધવા જાઓ તો મળશે નહિ. પરંતુ એવું કદી હોઈ શકે નહિ કે જે હોય તે ‘નથી’ થઈ જાય.

જ્યોતિ આકારનિરાકારનું મિલન છે. પ્રત્યેક પળે આકાર નિરાકારમાં જઈ રહ્યો છે. આપણે જ્યાં સુધી આકારને જોઈ રહ્યા છીએ, ત્યાં સુધી જ્યોતિને ઓળખતા નથી. કેમ કે જે આકારની પણ પાર નિરાકારમાં એક થઈ જાય છે તે જ જ્યોતિ છે. એટલા મોટે એવું બને છે કે દીવાને જ જાણનારા જ્યોતિઓના સંબંધમાં અંધારા કરે છે. દીવાને પકડી બેસનારા જ્યોતિઓને નામે પંથ અને સંપ્રદાયો ઊભા કરે છે. જ્યોતિનો દીવા સાથે શો સંબંધ છે? દીવો માત્ર એક શંકચતા છે કે જ્યાં જ્યોતિ પ્રગટ થઈ. જ્યોતિનો જે આકાર આપણે જોયો તે પણ એક અવસર હતો કે જ્યાંથી જ્યોતિ નિરાકારમાં ભળી ગઈ.

વર્ધમાન તો દીવો છે, પણ મહાવીર જ્યોતિ. સિદ્ધાર્થ દીવો છે, પણ બુદ્ધ જ્યોતિ. જિસસ દીવો છે, પણ ક્રાઈસ્ટ જ્યોતિ. પરંતુ આપણે તો દીવાને પકડીને બેસીએ છીએ અને મહાવીરના સંબંધમાં વિચારતાં વિચારતાં વર્ધમાન સંબંધી વિચારવા માંડીએ છીએ. આનાથી ભૂલ થઈ

[illegible]

મુલે, સીમ નાથે કાઠે જે અંતરે અંતે આમ જીવે, તે
જે જોવા નહીં, અને આખું વિદ્યા કરી પણ ન જાણે, તેને
આખું સીંચીને જે, સંપૂર્ણ આખું બની જાય, તે
આખું નથી, સંપૂર્ણની વિદ્યા કરી જાય, અને અણપણે, ભૂલ
બનાવીને સંપૂર્ણ આખા વિચાર લીધે.

(૫) મહાવીરની વિશિષ્ટતા, આકારમાંથી નિરાકારમાં જવાને કારણે.

જેમને મહાવીર મારફતે જ્ઞાનિનાં જ્ઞાન આવી જાય તે તે સાચું છે. પણ જેમને જ્ઞાની પ્રકાશ નથી મળતો, તેમજે કોઈ બીજને નિમિત્ત બનાવવું જોઈએ. બધાં નિમિત્ત ઉપયોગમાં નહીં શકાય. જ્યારે હું કહું હું કે મહાવીર વિશિષ્ટ છે, જ્યારે કોઈ બીજ સાથે એમની તુલના નથી કરતો. સામાન્ય રીતે આપણે એવું વિચારીએ છીએ કે કોઈ વ્યક્તિ વિશિષ્ટ છે, તો તે કોની સરખામણીમાં? મહાવીરને હું બુદ્ધ અથવા તો કાર્તિક સાથે સરખાવતો નથી. પણ મહાવીર વિશિષ્ટ છે એ અથમાં કે એમનામાં અમુક ઘટના ઘટી છે. એ જ ઘટનાને લીધે જિસસ પણ વિશિષ્ટ છે, મહંમદ પણ વિશિષ્ટ છે અને ક્રોન્ડ્યુશિયસ પણ. બધા જ આકારમાંથી નિરાકારમાં વિલીન થઈ ગયા છે. એ જ તેમની વિશિષ્ટતા છે.

આપણે અવિશિષ્ટ છીએ, સાધારણ છીએ. સાધારણ એ અર્થમાં

કે હજી આપણામાં એ ઘટના ઘટી નથી. દુનિયામાં બે જાતના લોકો છે : સાધારણ અને અસાધારણ. સાધારણનો અર્થ એ કે જે હજી પ્રીતો છે. પણ જ્યોતિ બની શકે ખરો. સાધારણને પણ અસાધારણ બનવાનો અવસર છે, મોકો છે. એ બીજા રૂપે છે. અસાધારણ તેને જ કહીશું કે જે જ્યોતિસ્વરૂપ થઈ ગયો છે અને ત્યાં પહોંચી ગયો છે કે જ્યાં પહોંચ્યા પછી શાંતિ છે, આનંદ છે અને બધી યોધનો જ્યાં અંત આવી જાય છે. એટલે આપણે બધાં સાધારણ છીએ; છતાં અસાધારણ થઈ શકીએ છીએ. અને જ્યાં સુધી આપણે સાધારણ કોઈએ છીએ, ત્યાં સુધી એ જ વચ્ચે ભેદ ઊભા કરીએ છીએ, એ પણ આપણી આત્મસમજને કારણે જ.

સાધારણ બસ સાધારણ જ છે. તે પદાવાળો લોગ કે રાષ્ટ્રપતિ, તેનાથી કંઈ ફરક પડતો નથી. પદાવાળો માટેજે પગથિયે ઊભો છે, રાષ્ટ્રપતિ છેલ્લે પગથિયે પહોંચ્યો છે. પણ એ બન્ને સાધારણનાં જ રૂપ છે. પદાવાળો પણ ચડતો જાય તો રાષ્ટ્રપતિ બની શકે અને રાષ્ટ્રપતિ પણ ઊતરતો જાય તો પદાવાળો બની જાય. આ બંધાયે ખેલ એક જ સીટી ઉપર ચાલે છે. સાધારણની સીટી ઉપર બધા સાધારણ જ છે. પછી ભલે તે ગમે તે પગથિયે ઊભો લોગ. એનાથી કંઈ ફરક પડતો નથી. એક સીટી સાધારણની છે અને આ સાધારણની સીટી ઉપરથી જે છલાંગ મારે છે, તે જ અસાધારણમાં પહોંચી જાય છે.

(૬) અસાધારણ લોકોમાં કોઈ ઊંચું નીચું નથી હોતું.

અસાધારણની એકેય સીટી નથી. અને તેથી જ બે અસાધારણ વ્યક્તિઓમાં કોઈ નીચે ઉપર હોતું નથી. તો પણ કેટલાયે લોકો પૂછે છે કે શુદ્ધ ઊંચા કે મહાવીર? કૃષ્ણ ઊંચા કે કાઈસ્ત? તો તેઓ પોતાની સાધારણની સીટીના દિસાએ અસાધારણ લોકોની નુકના કરવા બેસી જાય છે. અને એવા ગાંડા લોકો પણ છે કે જેઓ પુસ્તકો પણ લખે છે અને તેમાં કોણ ઊંચું અને કોણ નીચું તેની ચર્ચા

રે છે. એમને ખ્યાલ નથી કે ઊંચ-નીચનો જે ખ્યાલ છે તે સાધારણ લોકોની દુનિયાનો ખ્યાલ છે. અસાધારણ લોકો ઊંચા કે નીચા નથી હોતા. તેઓ તો ઊંચા-નીચાની દુનિયાની બહાર નીકળી ગયા હોય છે. અને ત્યારે જ તેઓ અસાધારણ કહેવાય છે. તો પછી કેરી રીતે તુલના કરી શકીએ કે કબીરે કયાં પહોંચ્યા છે કે નાનકે કયાં? અરે, કેટલાક લોકોએ એવાં પુસ્તકો પણ લખ્યાં છે, એવા નકશા પણ બનાવ્યા છે, કે કોણ કોની ઉપર છે. આ બધા સાધારણ લોકોના ખ્યાલ છે.

અસલમાં જ્યાં સુધી ઊંચ-નીચનો ખ્યાલ હોય ત્યાં સુધી 'દીવો' છે. મોટો અને નાનો જ્યાં સુધી હોય ત્યાં સુધી 'દીવો' છે. જ્યોતિ મોટી અથવા નાની હોતી નથી. જ્યોતિ કાં તો જ્યોતિ હોય છે અથવા બિલકુલ નથી હોતી. 'જ્યોતિ મોટી અને નાનીનો શો અર્થ' છે? નિરાકારમાં ભળી જવાની યોગ્યતા નેટલી નાની જ્યોતિમાં છે તેટલી જ મોટામાં મોટી જ્યોતિમાં છે. નિરાકારમાં ભળી જવું એનું નામ જ અસાધારણ થવું, પછી નાની જ્યોતિ કોણ અને મોટી જ્યોતિ કોણ? નાની જ્યોતિ ધીરે ધીરે ભળી જાય છે, મોટી જ્યોતિ એકદમ એક થઈ જાય છે, એ માન્યતા પણ ભૂલભરેલી છે. તેને પણ જરા સમજી લઈએ.

હજારો વર્ષ સુધી એવી જ સમજ ચાલતી હતી કે જે આપણે એક મકાનના છાપરા ઉપર ચડીને એક નાનો અને એક મોટો એમ બે પથ્થર એકી સાથે નીચે પડવા દઈએ તો મોટો પથ્થર જમીન પર પડેલાં પરથે અને નાનો પછી. હજારો વર્ષ સુધી લોકો આમ જ માનતા હતા. કોઈએ પથ્થર ગજડાવી જોયા નહોતા; કેમ કે એમાં કોઈ જાતની શંકા એ લોકોને હતી નહિ. વાત તર્કસંગત લાગતી હતી, એટલે કદાચ કોઈ કહે કે આપણે પ્રયોગ કરી જોઈએ તો લોકો એને પાગલ કહેતા. આ કોઈ પ્રયોગ કરવા જેવી વાત છે — એવું લોકોને લાગતું જ નહિ. મોટો પથ્થર પડેલો પડે, કારણ કે એ વધુ વજનદાર છે અને નાનો પાછળથી પડે, કારણ કે એ ઓછો વજનદાર છે. પરંતુ,

અંતે જ્ઞાન નાભેનું કે પડવાની કિવામાં નાના-મોટાનો પ્રશ્ન નથી, ભાવ દ્રાવિતાનાનો, પૃથ્વીના ગુરુત્વાકર્ષણનો છે. અને ગુરુત્વાકર્ષણ અને પાથર પર એકસરખી રીતે કામ કરે છે. એ નાના-મોટાનો ભેદ રનું નથી. તે જ્યારે પડેલી ૮ વાર જે માણસે એક દાવર પર રીતે નાનો અને મોટો જે પાથર સાથે ગજગલી જેવા, તે માણસ નદીનું તોલો જોઈએ. જ્યારે અને પાથર એક સાથે નીચે પડ્યા જારે એ પાને પણ ચમક્યાં હશે. અને પણ વિચારા મોટો નહિ તોય. દરેકાર પ્રયોગ કરી જેવો હશે, કેમ કે નહિ તેા લોકો અને મુખ કહે. જ્યારે એને ખાદરી થઈ જ્યારે એવું દોડના જઈ વિશ્વાવિદ્યાત્મક — કે જ્યાં એ પાને કામ કરતો હશે, ત્યાં ખખર કરી તેા બધા પ્રોફેસરેએ કહ્યું કે આપું કદી ન બની શકે. નાનો અને મોટો પાથર એક સાથે પછી ૮ કેમ શકે? નાનો પાથર નાનો છે, મોટો પાથર મોટો છે. મોટો પાથર પાથર, નાનો પછી પડશે. એમણે આ પ્રયોગ નવું જેવાની ના હો પડિતો સૌથી વધારે ૮૪ તોય છે. અને આ કામો તેા વિશ્વ-વિદ્યાલયના પ્રોફેસરે હતા. છેવટે ઘણી રકડક પછી પેલો માણસ પ્રોફેસરેને સાથે લઈ ગયો. તેણે પ્રયોગ કરી બતાવ્યા. તેમણે નિયું કે અને પાથર સાથે ૮ પડ્યા. છતાં પણ એમને લાગ્યું કે આમાં કોઈ ચાલ-જાજી લાગે છે, નહિ તેા આમ બને નહિ. જરૂર કોઈ ચેનાનનો આમાં તાય છે.

આ ઉદાહરણ હું એટલા માટે આપું છું કે પૃથ્વીના સિવાય એક બંધુ ગુરુત્વાકર્ષણ પણ છે. પૃથ્વીનું ગુરુત્વાકર્ષણ નીચે ખેંચે છે. સરખાન્યાનું ગુરુત્વાકર્ષણ ઉપર ખેંચે છે. આ જે નિરાકાર ફેલાયેલું છે તે ચીત્રને ઉપર ખેંચે છે. પૃથ્વીના ગુરુત્વાકર્ષણનો ખ્યાલ તેા આપણને સૌને થીંદે થીંદે આવી ગયો છે. પરંતુ ઉપરના ગુરુત્વાકર્ષણથી હજી આપણે પરિચિત નથી. કેમ કે આપણે બધા પૃથ્વી ઉપર રહીએ છીએ. ઉપરના ગુરુત્વાકર્ષણથી જવલ્લે ૮ કોઈ ખેંચાય છે. અને તેઓ જાય છે તેઓ પાછા ફરતા નથી. એટલે ત્યાંની કંઈ.

બાલક અને મહાવીરમાં ફેરફાર માટે તે સુ નાનું બાલકની
 દોષકેની અવનવી છે. અપાશુ પાવેના કાલેય વડે અચાનક
 માથો ચકાતા નથી. અચ્ચે ત્યાં કોઈ નાનું માટું નથી. જરૂરી
 અભાર નીકળી જાય તે નાના માટાની અવનમાંથી પણ નીકળી જાય
 એટલે તે કોઈ કુખ, મહાવીર, બલક અને વડકેની
 સરખામણી કરવા બેસે, તે એથી વધુ માટી બીજી કોઈ બાંધે
 કોઈ કુખ, નાનક, રમાણ અને કુખમુર્તિ વચ્ચે નાના કોઈ
 માટું અને કોઈ નાનું, તે એમાં કોઈ નાનું માટું નથી.

(૭) મહાવીર જેવી અસાધારણ વ્યક્તિને સમ
માટેની શરતો.

અનુયાયીઓના મનમાં ઘણી પીડા થાય છે કે આપણે પકડ્યા છે તે મોટા હોવા જ જોઈએ. એટલે જ મેં શરૂઆતમાં છે કે અનુયાયી કોઈ દિવસ સમજી શકતો નથી, અનુયાયી તરફથી કંઈ ને કંઈ આરોપણ કરે છે સમજવાને માટે સરળ ચિત્ત જોઈએ. અનુયાયીની પાસે સરળ ચિત્ત નથી વિરોધી પણ સમજવાને અસમર્થ છે, કેમ કે તે કોઈ પણ મનના ઠરાવવાના પ્રયત્નમાં હોય છે. એ અનુયાયી કરતાં ઊલટો ચાલુ કરે છે.

હાવીર : મારી દૃષ્ટિએ — ૧

પ્રેમ જ માત્ર સમજી શકે છે. એટલા માટે જોને સમજવા છે તેની સાથે પ્રેમ કરવાનો છે. અને પ્રેમમાં કદી શરત હોતી નથી, એ બિનશરતી હોય છે. કૃપણ સાથે એ કારણથી પ્રેમ કરીએ કે તમે મને સ્વર્ગમાં મોકલજો તો એ પ્રેમશરતી કહેવાય. એમાં શરત condition થઈ થઈ ગઈ. અથવા મહાવીર પર એટલા માટે પ્રેમ રાખીએ કે તમે જ એક સહારો છો અને તમે જ મને ભવસાગરની પાર લઈ જાઓ, તો પણ શરત થઈ થઈ ગઈ. અને જ્યાં શરત આવી ત્યાં પ્રેમ ખલાસ થઈ ગયો. પ્રેમ બિનશરતી હોય છે. એમાં કોઈ શરત નથી હોતી. પ્રેમ નથી કહેતો કે મને કાંઈ આપો. માગણી સાથે પ્રેમને કોઈ સંબંધ જ નથી. જ્યાં સુધી માગણી છે, ત્યાં સુધી સોદો કહેવાય, અને જ્યાં સોદો છે, ત્યાં પ્રેમ નથી.

બધા અનુયાયીઓ સોદા કરે છે, પ્રેમ કરી શકતા નથી. જ્યારે વિરોધી કોઈ બીજા સાથે સોદો કરે છે, એટલે જ એ વિરોધી થઈ ગયો છે. અને એ વિરોધી પણ એટલા માટે થયો છે કે એને સોદો કરવામાં વિશ્વાસ નથી પડતો કે આ કૃપણ શું ખરેખર ભવસાગર પાર કરાવી શકશે? એટલે કૃપણને એણે છોડ્યા. એનો વિરોધ કર્યો. પ્રેમનો તો અર્થ છે — જેમાં બિલકુલ શરત ન હોય. પ્રેમનો અર્થ છે — પરિપૂર્ણ સહાનુભૂતિથી ભરેલી આંખ હોય કે જે સામાને સમજવા ઈચ્છતી હોય. માગણી એક પણ ન હોય.

મહાવીરને સમજવા માટે પહેલી વાર તો હું એ કહેવા માગું છું કે, કોઈ માગણી નહિ, કોઈ જાતનો સોદો નહિ, કોઈ અનુકરણ નહિ અને જરા પણ અનુયાયીનો ભાવ નહિ. એક સહાનુભૂતિપૂર્ણ દૃષ્ટિ હોય અને એક વ્યક્તિ છે, જેનામાં કંઈક વિશેષ છે તો આપણે જોઈએ કે એ શું છે, ઓળખીએ કે એ શું છે. થોડા કરીએ એ જે છે તેની. કોઈ પણ જોને એટલા માટે જ મહાવીરને કદી સમજી શકતો નથી. તેથી જ દરેક જ્યોતિની આસપાસ અનુયાયીઓનો જે સમૂહ એકઠો

જન્મ અને મૃત્યુના વચ્ચે નિર્મલ સ્થાન કે હાલ નથી, અને જન્મ અને મૃત્યુ
 તેને તેનો પાપ આપનાર માનવ જન્મ, પછી જન્મ અને મૃત્યુના
 દુનિયા કે તેની આપણ વાન કરીએ છીએ, તેની વચ્ચે નથી
 મહાવીરને સપનામાં પણ જન્મ નિર્મલ સ્થાન કે હાલ નથી, નથી
 કાંઈ જન્મના સ્થાન કે હાલ નથી, અને જન્મને આવી જાણ છે તેમાં
 સમજ નહિ શકે, કેમ કે જન્મ આપણ સમજનાં પહેલાં નથી કાંઈક બની
 જઈએ છીએ તે આપણે તે બની જઈએ છીએ તે આપણી સમજને
 અટકાવ છે. આપણે પહેલાં બની જઈએ છીએ અને પછી સમજવાનો
 પ્રયત્ન કરીએ છીએ. એટલે તેઓ જન્મ નથી, બોધ નથી, વિદ્યુ
 નથી, મુક્તમાન નથી તે જ સમજ શકે છે. તે સમજાવવાની જોઈ
 શકે છે. એની જ નજર પ્રેમભરેલી લાંબી શકે છે, કેમ કે એને કોઈ
 આગ્રહ નથી. એને પોતાના સોવાનો કશો આગ્રહ નથી. વળી હસવા
 જેવી વાત તે એ છે કે આપણે જન્મથી જ જન્મ થઈએ છીએ,
 જન્મથી જ બોધ થઈ જઈએ છીએ.

એનો અર્થ એ કે જન્મથી જ આપણી ધાર્મિક ચવાની શક્યતા
 સમાપ્ત થઈ જાય છે. જો આપણે પણ માણસને ધાર્મિક બનાવવો
 હોય તે જન્મની સાથેનો ધર્મનો સંબંધ બિલકુલ તોડી નાખવો
 જોઈએ. કોઈ પણ વ્યક્તિ જન્મથી ધાર્મિક કેવી રીતે લાંબી શકે?
 જો જન્મથી જ કોઈ ધર્મને માણસ પકડી લે તે પછી એ સમજશે
 ક્યાંથી? સમજવાની તક ક્યાં રહી? એણે તે એક પૂર્વગ્રહ બાંધી
 લીધા. હવે તે એ મહાવીરને સમજ શકે જ નહિ. કેમ કે મહાવીરને
 સમજે તે પહેલાં તે મહાવીરને તીર્થંકર બનાવી દીધા, પરમ ગુરુ

જનાવી દીધા, સર્વજ્ઞ માની લીધા, પરમાન્મા થઈ ગયા. પછી તે પરમાન્માની મુજબ થઈ શકે, એને સમજી શકાય નહિ. તીર્થંકરનાં ચુદ્ધગાન થઈ શકે, એને સમજી ન શકાય. સમજવા માટે તે કોઈ પણ જાનના પક્ષપાત વિનાનું સરળ ચિત્ત જોઈએ.

૧૮) મહાવીરને સમજવા માટે શાસ્ત્રનો માર્ગ વ્યર્થ છે.

મારે કોઈ પક્ષપાત નથી. એટલે હું કહી શકું કે હું મહાવીરને સમજી શક્યો છું. કેમ કે મારે કશો આશય નથી. પરંતુ બનવાનું છે કે મારી જે સમજ હોય તે શાસ્ત્રમાં ન મળે અને નહિ જ મળે. એનું તારણ કષ્ટ છે. શાસ્ત્ર એ લોકોએ લખ્યાં છે કે લેખો બંધાયેલા છે, અનુયાયીઓ છે. શાસ્ત્રો એમણે લખ્યાં છે કે લેખો લેખી છે. શાસ્ત્ર તેમને માટે જ લખાયાં છે કે લેખો મહાવીરને તીર્થંકર માને છે, સર્વજ્ઞ માને છે. શાસ્ત્ર તેમને માટે લખાયાં છે કે લેખણે મહાવીરને સમજનાં પડેલાં જ કંઈક માની લીધું છે. મારી સમજાવનારો શાસ્ત્ર સાથે મેળ નહિ ખાય. અને હું તમને એ કહેવા માગું છું કે સમજનારો શાસ્ત્ર સાથે કદી પણ મેળ નહિ ખાય. સમજ અને શાસ્ત્રમાં પાયાનો જ તફાવત છે. શાસ્ત્ર અત્યુત્તમજી લોકો જ રચે છે. અત્યુત્તમજી એ અર્થમાં કે તેઓ પૂર્વજીવમાં સપડાયેલા હોય છે, અત્યુત્તમજી એ અર્થમાં કે તેઓ કોઈક શિક્ષક કરવા આનુર હોય છે. અત્યુત્તમજી એ અર્થમાં કે તેઓ સમજવા કરતાં શિક્ષક કરવા વધુ ઉત્સુક હોય છે.

એક વ્યક્તિ છે. તે આન્માના પુનર્જન્મ વિશે શોધ કરે છે. કોઈકે એની સાથે મારી મુલાકાત કરાવી. તે એમણે મને પૂછ્યું. દેશ-વિદેશમાં કોણ જાણે કેટલીયે યુનિવર્સિટીઓમાં એમણે ત્રણ કરી હતી. આત્મીની એક યુનિવર્સિટી સાથે તેઓ સંકળાયેલા હતા. અને તેમાં આ વિષયનો એક વિભાગ પણ ઊભો કર્યો હતો કે જ્યાં પુનર્જન્મ સંબંધી સંશોધન થઈ શકે. વૈજ્ઞાનિકો મિત્રો ભેગા થઈને મારી પાસે

આવ્યા હતા. આવતાંની સાથે જ વાત શરૂ થઈ અને મેં તેમને પૂછ્યું કે તમે શું કરો છો? તો એમણે કહ્યું કે હું આત્માનો પુનર્જન્મ થાય છે તે વૈજ્ઞાનિક રીતે સિદ્ધ કરવા માગું છું. મેં કહ્યું કે હું એક નિવેદન કરું છું કે જો તમે વૈજ્ઞાનિક રીતે સિદ્ધ કરવાનું કહો છો તો એમ કહેવામાં જ તમે અવૈજ્ઞાનિક થઈ ગયા. વૈજ્ઞાનિક થવામાં પહેલી શરત એ જ કે આપણે કંઈક સિદ્ધ કરવા નથી માગત તે છે તેને જાણવા માગીએ છીએ. વૈજ્ઞાનિક થવું હોય તો તમ એમ કહેવું જોઈએ કે આત્માનો પુનર્જન્મ થાય છે કે નથી થતો. અમે જાણવા માગીએ છીએ. તમે તો કહો છો કે આત્માનો પુનર્જન્મ થાય છે તે વૈજ્ઞાનિક રીતે તમ સિદ્ધ કરવા માગો છો. એટલે ત પહેલેથી માની લીધું જ છે કે આત્માનો પુનર્જન્મ થાય છે. માત્ર સિદ્ધ કરવાનું બાકી છે, જોથી તમે વૈજ્ઞાનિક રીતે સિદ્ધ કરી શકો એની સાથે જ તમે અવૈજ્ઞાનિક થઈ ગયા. એટલે જ હું કહું કે આની પાછળ વિજ્ઞાનનું નામ ન લગાડો, એ વ્યર્થ છે. વૈજ્ઞાનિક બુદ્ધિ કંઈ પણ સિદ્ધ કરવા નથી માગતી. જે છે તેને જાણવા માગે શાસ્ત્રીય બુદ્ધિ કંઈક સિદ્ધ કરવા કોશિશ કરે છે, જે છે તે જાણ નથી માગતી, માટે જ તે અવૈજ્ઞાનિક છે.

જે છે તે આપણી સમજ અને વિચારથી તદ્દન બુદ્ધિ હે ઊલટું પણ હોય એવું બનવા સંભવ છે. એટલે જ શાસ્ત્રીય બુદ્ધિ પરંપરા માણસ પરંપરા અને સંપ્રદાયથી બંધાયેલા હોય છે. જે હોય છે કે સત્ય ન જાણે કેવુંયે હોય? અને સત્ય આપણે અનુકૂળ જ હોય એ જરૂર નથી, એ અનુકૂળ જ હોય તો આ જવારનામે સત્ય સાથે એક થઈ ગયા હોત. સંભવ તો એ છે કે સત્ય આપણને પ્રતિકૂળ હોય. આપણે અસત્ય છીએ, એટલે એ પ્રતિકૂળ હોય. પરંતુ આપણે સત્યને પોતાને અનુકૂળ બનાવવા માગીએ છીએ. એટલે સત્ય પણ અસત્ય બની જાય છે. બધી શાસ્ત્રીય બુદ્ધિઓ

અસત્ય તરફ લઈ જાય છે. એટલે મારી વાતોનો કોણ જાણે કેટલીયે ભૂમિકાએ મેળ નહિ ખાય. ક્યાંક ક્યાંક મેળ ખાઈ જાય તો તે આત્માની વાત ઘટે. મેળ ખાઈ જાય તો સંબોધની વાત, પણ સ્વાભાવિક રીતે મેળ નહિ ખાય, કારણ કે સાક્ષીને વળગીને હું ચાલતો નથી.

મહાવીરને સમજવાની એક રીત તો એ છે કે મહાવીર સંબંધી જે કોઈ પરંપરા, શાસ્ત્ર, શબ્દોનો સંગ્રહ વગેરે છે, તે બધામાં ઊંડા ઊતરીએ અને એ આખીયે પરંપરાના પહાડને તોડીફોડીને અંદરથી મહાવીરને ઘાંધીને પકડીએ કે મહાવીર ક્યાં છે. મહાવીરને થઈ ગયે અડી લગ્નર વર્ષ થયાં. એ અડી લગ્નર વર્ષ દરમ્યાન મહાવીર સંબંધી જે કોઈ લખાણું હોય તે બધામાંથી આપણે પસાર થઈએ અને મહાવીર સુધી પહોંચી જઈએ. આ શાસ્ત્ર મારફત જવાનો રસ્તો છે. સામાન્ય-પણે એ જ રીતે જવાય છે. પરંતુ હું એમ સમજું છું કે આ રસ્તે કંઈ જઈ શકાતું જ નથી અને કોઈ દિવસ પણ જઈ શકાયે નહિ. તમે જ્યાં પહોંચ્યો તેનો મહાવીર સાથે કોઈ સંબંધ જ નહિ હોય. એનાં કારણો છે. થોડાંક આપણે સમજી લઈએ.

(૮) સત્યની અનુભૂતિની અભિવ્યક્તિમાં રહેલી મુશ્કેલીઓ.

મહાવીરે જેનો અનુભવ કર્યો છે અથવા કોઈએ પણ જે અનુભવ કર્યો, તેને શબ્દોમાં ઉતારવો કઠણ છે. એ પહેલી વાત છે. જેને જેને કોઈકે ઊંડો અનુભવ થયો છે, તેમને શબ્દો કેટલા અસમર્થ છે તેનો ખ્યાલ એકદમ આવી જ જાય છે અને તેઓ તેને શબ્દોમાં વર્ણવવામાં મુશ્કેલી અનુભવે છે. પરમાત્માનો, સત્યનો, મોક્ષનો અનુભવ તો ખૂબ ઊંડો છે. સાધારણ પ્રેમનો અનુભવ પણ જો કોઈ વ્યક્તિને થયો હોય તોપણ એને લાગે છે કે શું કહું? કેવી રીતે કહું? નહિ, શબ્દમાં એ નથી કહી શકાતો. પ્રેમ સંબંધી વાતો કરનારાને પ્રેમનો અનુભવ નથી થયો એમ કહી શકાય. જેઓ પ્રેમ સંબંધી વાતો ખૂબ આત્માસન-

કામ તરફ લઈ જાય છે. એટલે મારી વાતોનો કોણ જાણે કેટલીયે પ્રકારે મેંજ નહિ ખાય. ક્યાંક ક્યાંક મેંજ ખાઈ જાય તો તે ચર્ચાની વાત થશે. મેંજ ખાઈ જાય તો સંજોગની વાત, પણ સ્વાભાવિક મેંજ નહિ ખાય, કારણ કે ચાસોને વળગીને હું ચાલતો નથી.

મહાવીરને સમજવાની એક રીત તો એ છે કે મહાવીર સંબંધી કોઈ પરંપરા, શાસ્ત્ર, ચંદોનો સંગ્રહ વગેરે છે, તે બધામાં ઊંડા રીતે અને એ આખીયે પરંપરાના પગાડને તોડીફોડીને અંદરથી ત્રીસે ચોપીને પકડીએ કે મહાવીર ક્યાં છે. મહાવીરને થઈ ગયે છે હજાર વર્ષ થયાં. એ અરી હજાર વર્ષ દરમ્યાન મહાવીર સંબંધી કોઈ લખાણું હોય તે બધામાંથી આપણે પસાર થઈએ અને મહાવીરની પંડાંચી લઈએ. આ શાસ્ત્ર મારફત લખાનો રહેતા છે. સામાન્ય એ લ રીતે લખાય છે. પરંતુ હું એમ સમજું છું કે આ રહેતા નહીં થકાતું લ નથી અને કોઈ દિવસ પણ લઈ થકાશે નહિ. લખાં પળોંચ્યો તેનો મહાવીર સાથે કોઈ સંબંધ લ નહિ હોય. તો કારણ છે. ચોરાંક આપણે સમજી લઈએ.

૧) સત્યની અનુભૂતિની અભિવ્યક્તિમાં રહેલી

મુશ્કેલીઓ.

મહાવીરે જેનો અનુભવ કર્યો છે અથવા કોઈએ પણ જે અનુભવે છે, તેને ચંદોમાં ઉતારવો કઠણ છે. એ પહેલી વાત છે. જેને જેને ઊંડા ઊંડા અનુભવ મળે છે, તેમને ચંદો કેટલા અસમર્થ છે તેનો ભાવ એકદમ આવી લ જાય છે અને તેઓ તેને ચંદોમાં વર્ણવવામાં ટેલી અનુભવે છે. પરમાત્માનો, સત્યનો, મોક્ષનો અનુભવ તો ખૂબ છે છે. સાધારણ પ્રેમનો અનુભવ પણ જે કોઈ વ્યક્તિને થયો હોય પણ એને લાગે છે કે શું કહું? કેવી રીતે કહું? નહિ, ચંદમાં નથી કહી શકતો. પ્રેમ સંબંધી વાતો કરનારાને પ્રેમનો અનુભવ રી થયો એમ કહી શકાય. જેઓ પ્રેમ સંબંધી વાતો ખૂબ આશ્વાસન-

દેખાય છે તેમાં અને જે જે સાંભળાય છે તેમાં ઘણું ફેર છે. એક વસ્તુ જેવામાં આવે છે કે ઝાંઝર પગમાં બાંધ્યાં છે. પરંતુ જેણે કદીયે ઝાંઝર કેવાં રણકે છે તે સાંભળ્યું નથી એને શું દેખાય? એક વસ્તુ દેખાય છે કે જેનો ઝાંઝર સાથે કોઈ સંબંધ નથી. એ ચિત્ર બિલકુલ મૃત છે, કેમ કે એ ચિત્રમાંના ધ્વનિનો એ માણસને કશો અનુભવ નથી. જેણે કદી ધ્વનિ સાંભળ્યો નથી, પરંતુ આ પણ કદાચ શક્ય હોઈ શકે, કેમ કે કાન અને આંખ એક જ શરીરની બે ઇન્દ્રિયો છે.

જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ અતીન્દ્રિય સત્યને ઓળખે છે, ત્યારે બધી ઇન્દ્રિય સાવ નકામી થઈ જાય છે અને જવાબ દેવામાં અસમર્થ થઈ જાય છે. બોલવું વડે છે ઇન્દ્રિય વડે અને જે જાણુ છે તે એ છે અને જ્યાં જાણાયું છે ત્યાં ઇન્દ્રિય માધ્યમ નથી. એક ઇન્દ્રિય જાણવામાં માધ્યમ બને છે, તો બીજી ઇન્દ્રિય અભિવ્યક્તિમાં માધ્યમ નથી બની શકતી, તો જ્યાં ઇન્દ્રિય માધ્યમ ન જ હોય તો એને ઇન્દ્રિય વડે કેમ કહી શકાય?

એટલે જે જાણે છે તે એકદમ મુશ્કેલીમાં મુકાઈ જાય છે. ઘણી વાર તો એ ચૂપ થઈ જાય છે અને ત્યારે 'મૌન' પણ એને ઘણી પીડા કરે છે. એને લાગે છે કે કહ્યું, કહી દઉં. એ ચારે બાજુએ એવા લોકોને જુએ છે કે એમને પણ જાણ થઈ શકે. એ આંસુભરી આંખો જુએ છે, દુઃખપૂર્ણ ચહેરા જુએ છે, ચિંતાપૂર્ણ હૃદય જુએ છે. એ ચારે તરફ રોગિષ્ઠ અને અર્થાંત માણસો જુએ છે. જ્યારે એ પોતાની ભીતર જુએ છે, જ્યાં પરમ આનંદ છવાઈ ગયો છે ત્યારે એને લાગે છે કે એની પાસે જે ઊભો છે તે પણ એને જોઈ થકે તો સારું. એને ન દેખાય તે માટેનું કોઈ કારણ નથી, કોઈ અંતરાય નથી, કોઈ રુકાવટ નથી, તો એને પણ કહી દઉં. છતાં પણ કહેવામાં શબ્દો એકદમ અસમર્થ થઈ જાય છે.

૧ મહાવીરને સમજતાર મૌનમાં ગયા —
નહિ સમજતાર ગણુધર બન્યા.

મહાવીર જેવી વ્યક્તિ જ્યારે બોલે છે, ત્યારે પહેલું કંઈક એ કે તેઓ જે બોલે છે, અને જે તેઓ બોલ્યા હોય છે તે જે જાણુયું છે તેનો એક ટકો પણ નથી. તો પણ તેઓ કંઈક છે, સાદસ ભેગું કરે છે અને વિચાર કરે છે કે શું છે. કંઈક નહિ પહોંચે, પણ એકાદ કિશ્નુ તો પહોંચશે, ખબર તો પહોંચે. તેઓ બોલે છે. એટલે જે કોઈ મહાવીરની વાણીને પકડીને મળીને પાછા જે એમની વાણીને પકડે તો પણ ખૂણા (angle) ન જ બદલાઈ જાય છે. કોઈ મહાવીરની વાણીને પકડીને જ મળીને પાછા જાય તો એ જ્યાં પહોંચશે ત્યાં મહાવીર નહિ હોય. મહાવીર વ્યક્તિ તદ્દન ખોટા માર્ગે જાય, કેમ કે મહાવીરને જે જ્ઞાન તે શબ્દોને નથી થયું. એ જાણુયું છે — નિઃશબ્દે અને અશબ્દમાં છે — શબ્દો. એવે આપણે જે શબ્દોને પકડીને વાણીને પકડીને જાય તો એ જ્યાં પહોંચશે ત્યાં મહાવીર નહિ હોય. મહાવીરની વાણીને પકડીને જાય તો એ જ્યાં પહોંચશે ત્યાં મહાવીર નહિ હોય.

મા રવાા હશે. તેઓ તો યોગમાં નીકળી પડ્યા હશે અને જેઓ છતાં યોગમાં સમજવાના હશે, તેઓ મહાવીર થઈ બેસ્યા છે તે જગતને સમજાવવામાં પડે ગયા હશે. તેથી જ અણધારે છે તે સ્ત્રીને સૌથી વધારે સમજવાના વર્ગના નથી. જેઓ મહાવીરની કોનો ચમત્કાર મર્મ નથી સમજી શક્યા, પરંતુ એમના શબ્દોને પકડી રાખે છે અને એનો સંગ્રહ કરવામાં પ્રયત્ન થઈ ગયા છે તે અણધારે છે.

જે વ્યક્તિ પરિગ્રાહી હશે તે સીનેનો સંગ્રહ કરશે. પછી કહે તો પાનનો સંગ્રહ કરે, શબ્દનો સંગ્રહ કરે અથવા તો પદ્યનો સંગ્રહ ; તેનાથી કંઈ કંઈક પડે નથી. માણસની આંદર એક પરિગ્રાહની ત છે કે એકદુરં કંઈ લે. પરંતુ કેટલીક સીને એવી છે કે તેને તો કરવામાં પણ કંઈક અર્થ છે. જેમ કે કોઈ પાનનો સંગ્રહ કરે તેનો કંઈક અર્થ છે. કેમ કે પાન એ પરિમાણની વૃત્તિમાંથી જ પેદા છે અને એ પરિગ્રાહની વૃત્તિનું જ વાહન છે. પરિગ્રાહની વૃત્તિની એ વિનિયમ મુદ્રા છે. અર્થાત્ પરિગ્રાહી વ્યક્તિનો જ પાન એક વિષય છે. કોઈ વ્યક્તિ પાનનો સંગ્રહ કરે તો એ સાર્થક પણ છે. કે પાન એ પરિગ્રાહનું જ માધ્યમ છે અને પરિગ્રાહને માટે જ છે. અનુભવ મહાવીરને મયો તે અપરિગ્રાહમાં મયો છે અને એમના શબ્દોને જ બેસા કરે છે તે પરિગ્રાહની વૃત્તિની જ વ્યક્તિ છે.

(૨) સાત્ય શબ્દોમાં હિતરતાં જ અસાત્ય થઈ જાય છે.

મહાવીર, બુદ્ધ કે કાર્તિકેય કોઈને પણ શબ્દસંગ્રહ કરવાની સુકતા નથી. મહાવીર પણ પુસ્તક લખી શક્યા હોત. પણ એમણે લખ્યાં. કૃષ્ણે પણ પુસ્તકો ન લખ્યાં, બુદ્ધ પણ ન લખ્યાં. આ સાધારણ લોકોમાંથી ફક્ત એક લાઓન્ગેએ જ પુસ્તક લખ્યું અને પણ જબરદસ્તીથી.

લાઓન્ગેએ એંથી વર્ષની ઉંમર સુધી પુસ્તક ન લખ્યું. લોકો તેના કે કંઈક લખે. ત્યારે લાઓન્ગે કહેતા કે જો લખીશ તો જૂઠું

હશે. જે લખવું છે તે લખાતું નથી, માટે જ એ ઉપદ્રવમાં પડી પડવા નથી માગતો. એંશી વર્ષ સુધી એ લખવામાંથી બચ્યા. પણ આખા દેશના લોકોને ખૂંચવા લાગ્યું કે હવે એ વૃદ્ધ થતા જાય છે. એમને જે જ્ઞાન મળ્યું છે તે એમના ગયા પછી લુપ્ત થઈ જશે. પાછલી ઉંમરે તેઓ પહોંચેલાં ચાલ્યા ગયા. બધું છોડી દીધું. કોઈને પણ ખબર ન પડી કે તેઓ ક્યારે મરી ગયા. એમણે કહ્યું કે મૃત્યુ મને લઈ લે તે પહેલાં મારે પોતે જ ચાલ્યા જવું જોઈએ. મૃત્યુની પ્રતીક્ષા કોણ કરે? એટલા પરવશ પણ શા માટે રહેવું? જ્યારે તેઓ ચીનની હદ છોડતા હતા ત્યારે ચીનના રાજાએ એમને અટકાવ્યા અને કહ્યું કે કર ચૂકવ્યા સિવાય જઈ નહિ શકો. લાઓન્ગેએ પૂછ્યું કે શાનો કર? નથી કાંઈ સામાન લઈ જતો. નથી કાંઈ લાવતો; એકલો ખાલી હાથે જઈ છું અને સાચું પૂછો તો આખી જિંદગી ખાલી જ હતો. કાંઈ પણ સામાન કદી લાવ્યો નથી કે જોના ઉપર કર આપવો પડે! કર શેનો?

સમ્રાટે ઘણી મજાક કરી અને કહ્યું કે કર તો ઘણો બધો લઈ શકાય એમ છે. આટલી સંપત્તિ તો ક્યારેય કોઈ માણસ નથી લઈ ગયો. તમારી પાસે ઘણું છે. પરંતુ કાંઈ પણ આપી નથી જતા. તમારી અંદર શું છે તે તમે બોલતા જ નથી. એ બધું ચૂકવી દો. કમમાં કમ કર આપી દો. સંપત્તિ ન આપશો. નહિ તો અમે શું કહીશું કે એ માણસની પાસે હતું, પણ તે સાથે લઈ ગયો અને બિલકુલ ચુપચાપ લઈ ગયો? એવું નહિ બની શકે. આ કરના નાકાની બહાર નહિ જવા દઈએ. બળજબરીથી એમને રોક્યા. તેઓ પણ હસવા લાગ્યા.

એમણે કહ્યું કે તમારી વાત તો સાચી છે. સાથે તો લઈ જઈશું. પરંતુ આપવાનો કોઈ રસ્તો નથી, એટલે લઈ જઈશું છું. બીજું કંઈ કારણ નથી. આપવાની મને પણ ઈચ્છા છે. ત્યાર બાદ એમણે એક નાનું પુસ્તક લખ્યું.

આ જાતના અસાધારણ પુરુષોમાં લખનાર વ્યક્તિ એ એકલો જ

હતી. પણ એણે પુસ્તકમાં પહેલું જ વાક્ય લખ્યું છે કે મોટી ભૂલ થાય છે કે જે કહેવું છે તે કહેવાનું નથી અને જે નથી કહેવું એ કહેવાયો. સત્ય બોલવાનું નથી, જે બોલાય છે તે સત્ય થોડું જ ન થકે. મોટી ભૂલ થઈ રહી છે. હું એ જાણીને લખવા બેઠો છું. એટલા માટે જે કોઈ આ વાંચે તે એમ જાણીને વાંચે કે સત્ય બોલવાનું નથી, કહી શકાતું નથી અને જે કહી શકાય છે તે સત્ય નથી હોતું. That which can be said is not the Tao. આ વાત સમજાવે જ પછી પુસ્તક વાંચજે.

એટલે કોઈએ ચોપડી લખી નથી અને જેઓએ લખી તેઓએ પહેલું જ પ્રતિજ્ઞાન મૂકી દીધું. એટલે સાચું તો એ છે કે જે સમજી જાય છે તે પછી પુસ્તકો વાંચતા જ નથી. લાઓઝે બહુ લોચિયાર માણસ હોવો જોઈએ. રાજ સમજ્યો કે અમે કર લીધા, પણ એણે ભૂલ્યાપ ખાધી. જે સમજશે તે આગળ ચોપડી વાંચશે જ નહિ. વાત ખૂબી થઈ ગઈ. જે નહિ સમજે તે ચોપડી વાંચી નાખશે. એનાથી કોઈ અર્થ નહિ સૂઝે.

(૧૨) અભિવ્યક્તિ માટે બોલવાનું માધ્યમ વધુ શુદ્ધ.

તો અસુસમજી લોકો ચોપડીઓ વાંચે છે; સમજદાર લોકો અટકી જાય છે. બુદ્ધ અને મદાવીર જેવા લોકોએ ચોપડી લખી નથી. તેનાં પ્રશ્નો કાઢ્યા છે. જે કહેવું છે તે કહેવાયે જ એની કોઈ પાકી ખાતરી નથી. તો પણ કહ્યું. પણ બોલવાનું માધ્યમ એમણે પસંદ કર્યું. લખવાનું પસંદ ન કર્યું. એનું પણ કાશ્ત્ર છે. બોલવાનું માધ્યમ પ્રત્યક્ષ — સામે જ લોય છે. જો હું ન હોઉં અગર તમે ન હો તો એ પરનું હુમ થાય. જ્યારે લખવાનું માધ્યમ સ્થાયી છે, સામ-સામે નથી, પસંદ છે. હું પણ ન હોઉં, તમે પણ ન હો તો પણ લખેલું આપણાથી સ્વતંત્ર થઈને પણ રહેશે, બોલવામાં ભૂલ થતી હોય તો પણ સાંભળનાર માણસ સામે જ લોય છે. હું તમને કંઈક કહેતો

આ લોકોને તો એટલી જ ફિકર હતી કે તે જ્ઞાન કે
કંઈ દો, એટલે વાન પૂરી થાય. એનાથી વધારે એમને કંઈ ન
ચિંતા નહોતી. તેમ છતાંયે કંઈક બચુ. કેમ કે બચાવનારા ()
અને તેઓને લાગુ કે આ બચવું જ જોઈએ અને એમણે
પ્રયત્ન કર્યો. ત્યાર બાદ એમણે બચાવેલાં પુરતકો ઉપરથી બીજા
પ્રગટ થતાં ગયાં, ટીકાઓ થતી ગઈ અને એ કાર્ય પણ મ
સમયમાં નથી થયું. એનું કારણ કંદાચ એ વસ્તુ કે મહાવીરે મ
હોય. જુદા પદ મનાઈ કરી હોય કે મારી લગાતીમાં ન થાય, ન
નહિ. તેથી જ એ લોકોના ગયા પછી ત્રાણસો—ત્રાણસો, ચારસો—
પાંચસો—પાંચસો વર્ષો બાદ એ લખાયું. એનો અર્થ એ કે જે
છે તે સાંભળીને લખાયેલું નથી. કોઈકે સાંભળ્યું હોય, પદ
બીજને કહ્યું, એ પ્રમાણે ચાર પેઢી પસાર થઈ ગઈ અને
કહેતાં કહેતાં છેલ્લે લખવામાં આવ્યું. પછી એના પર ટીકાદિ
થયાં, વાદવિવાદ ચાલ્યા. તે શાસ્ત્રો આજે આપણને ઉપલબ્ધ છે.

જો કોઈએ મહાવીરને સમજવા ન હોય તો એણે એ શાસ્ત્રો વ
એ સારામાં સારો ઉપાય છે. એ શાસ્ત્રોમાં જે ઊંડા ઊતરી જશે તે
દિવસ મહાવીર સુધી પહોંચશે નહિ. તેથી જ હું એ શાસ્ત્રો દ્વારા મહ
સુધી પહોંચવાની કોઈને સલાહ નથી આપતો અને હું પણ
રસ્તે ત્યાં પહોંચ્યો નથી. તેમ કોઈ એ રસ્તે પહોંચી શકે છે એમ

માનતો નથી. હું તદ્દન અશાસ્ત્રીય છું. અશાસ્ત્રીય એટલે કે શાસ્ત્રોનો બિલકુલ વિરોધી.

(૧૩) અસ્તિત્વની અદ્ભુત વ્યવસ્થા—સત્યની અનુભૂતિને જાળવવા માટેની

તો પછી મહાવીર સુધી પહોંચવાનો રસ્તો કયો ? શાસ્ત્રીય રસ્તો ચોખ્ખો દેખાય છે. એટલે જ તો સાધુસંન્યાસીઓ શાસ્ત્રો ઉપાધીને બેસે છે, શોધ કરે છે—મહાવીરની. પણ બીજે રસ્તો કયાં છે, બીજે માર્ગ કયાં છે ? બધાં શાસ્ત્રો લુપ્ત થઈ જાય તો સાધુસંન્યાસીઓ અને પંડિતોના હિસાબે મહાવીર પણ ન રહે. પરંતુ શું સત્યનો અનુભવ કદી લુપ્ત થાય ? શું એ સંભવિત છે કે મહાવીર જેવી વ્યક્તિને જે અનુભૂતિ થાય તે અસ્તિત્વના કોઈક ખૂણામાં સુરક્ષિત નહિ હોય ? શું એ સંભવ છે કે કૃષ્ણ જેવો માણસ પેદા થાય અને એનું રક્ષણ માત્ર માણસોએ લખેલાં પુસ્તકોથી જ થાય ? ધારો કે પુસ્તકોનો નાશ થાય તો શું કૃષ્ણ પણ ન રહે ? જો એમ જ હોય તો કૃષ્ણની પણ કોઈ કિંમત નથી. તેમ જ મહાવીરની પણ નથી. માણસોએ નોંધેલું (record) ક્લાઈકોએ સંગ્રહ કરેલું, ગણધરોએ સંગ્રહ કરેલું જ જો અગત્યનું અને સર્વસ્વ હોય તો દીક છે. પુસ્તકોનો નાશ થશે ત્યારે એ વિભૂતિઓ પણ નાશ પામશે. પરંતુ આનો નાશ થવો એટલો સહેલો નથી. કરોડો, અબજો વર્ષોમાં, કરોડો લાખો લોકોની વચ્ચે ક્યારેક કોઈ આણસને પરમ—સત્ય ઉપલબ્ધ થતું હોય અને તે પરમ સત્ય ઉપલબ્ધ ચંપાની ઘટના માત્ર કમજોર માણસોની કમજોર ભાષા મારફત સુરક્ષિત રહે અને અસ્તિત્વમાં એની સુરક્ષાની કોઈ સગવડ જ ન હોય એવું નથી હોતું. એવું હોઈ શકે પણ નહિ. એટલા માટે એક બીજી સગવડ પણ છે.

મારું કહેવું છે કે જગતમાં જે કાંઈ મહત્ત્વપૂર્ણ બનાવ બને તે

આ તો એના જેવી વાત સંભાળ કે સંભાળના મુદ્દા માન્ય દેખતો થાય અને એને પકાશ નાખાય, ત્યારે બીજા સંભાળે ઉપર આપાર તોય કે તેઓ દેખતાને જે અનુભવ થયો તે અસ્થિત એ વેદ રસ, આગમ બનાવે, ગીતા વગેરે, બાઈબલ વગેરે. તમે તે કસીને અનુભવ ઉપર પણ ટીકાઓ રચાય. તજર, એ તજર વર્ગ પછી એવા વાળા માન્યને જે દેખાણું તેની આંખાઓએ રક્ષા કરી તોય, અંતિમ વ્યાખ્યા કરી તોય અને પછી એ વ્યાખ્યા વાંચીને આપણું આંખવાડ માન્યની વાતને સમજવા જઈએ તો આપણા જેવું મૂર્ખ બીજું કોઈ નથી.

ત્યારે હું એ કહેવા માગું છું કે અસ્તિત્વમાંથી કશું પણ થતું નથી. સાચું તો એ છે કે અત્યારે પણ હું જે બોલું છું તે પૂરું કદી નાશ પામશે નહિ. તમે જે બોલો છો તેનો પણ નાશ ક્યારેય ન થાય. જે કોઈ શબ્દ એક વાર ઉત્પન્ન થયો તેનો નાશ ક્યારેય નહિ થાય. આજે રેડિયો દ્વારા આપણે કોઈ લંડનમાં બોલે તે શ્રીનગરમાં સાંભળી છીએ. આજથી બસો વર્ષ પહેલાં નહોતા સાંભળી શકતા. આજથી બસો વર્ષ પહેલાં કોઈ માની પણ શકતું નહોતું કે આવું પણ સાંભળવું છે. પરંતુ શું તમે એમ માનો છો કે એ દિવસોમાં લંડનમાં બોલાતું તે શ્રીનગરમાં નહોતું સાંભળાતું ? કહેવાની મતલબ એ કે જમાનામાં પણ જે ધ્વનિના તરંગો લંડનમાં બોલવાથી ઉત્પન્ન થાય છે તે શ્રીનગરના આ દાલ સરેવર પાસેથી પસાર નહોતા થતા. જો એમ ન હોત તો આજે રેડિયો એને શું પકડી શક્યો હોત ? અત્યારે પણ બધા તરંગો પસાર થઈ રહ્યા છે. અત્યારે પણ આખા જગતમાં

માની કંઈક નોંધ છેવડમાં પણ છે, ન્યૂપોર્કમાં પણ છે. તેટલી જાણ. પરંતુ તે જમાનામાં એવો પણ સંભવ નહોતો. તે સમયમાં માણસને બીજા કોઈ ખંડની ખબર પણ નહોતી પડતી.

તો અતલાંતિસ આખો ને આખો ડૂબી ગયો — કેટલાંયે કરોડ પડેલાં. પરંતુ કેટલાક ધ્યાનમાં ઊંડા ઊતરનારા લોકો હંમેશાં કહેતા કે મોટો બેટ આખો ડૂબી ગયો છે. તેઓ તેની નોંધ કરતા રહ્યા. કંઈક રહી નથી પરંતુ ઇન્દ્રિયના કેટલાક ફકીરોએ તેમ જ નિબેટના કાષ્ઠોએ આ પાતની નોંધ કરી કે એક આખો મહાદ્વીપ ડૂબી છે. એની આંતરિક શોધ કરનાર કેટલાક લોકો એ બેટ કેવો હતો, કેવી વ્યવસ્થા હતી વગેરેની શોધખોળ હંમેશાં કર્યા જ કરતા એ જાણીને તમને આશ્ચર્ય થશે કે કેટલાક લોકોએ સતત મહેનત કેવળ આંતરિક અનુભવને આધારે જ એ મોટા બેટના એકે-નકશા તૈયાર કર્યા. ત્યાંની પ્રજાના ચહેરા, ત્યાંનો ધર્મ, તે પ્રજાની માન્યતાઓ, વિવાર, અનુભૂતિ વગેરે બધી જ બાબતો તેમણે પ્રકાશ પાડ્યો. આ કાર્ય એકાદ વ્યક્તિએ કર્યું હોય તો અશક્ય પણ ન આવે કે એ વ્યક્તિ કલ્પના તો નહિ કરતી હોય? એ વ્યક્તિ કલ્પના કરી શકે. પરંતુ જુદા જુદા અનેક લોકો આના કાર્યને સહમત થતા ગયા કે આ નકશા આવા જ હશે.

વૈજ્ઞાનિકો તો શરૂઆતમાં નાકબૂલ થયા કે આપું કદી હોઈ જ શકે. આની કોઈ જગ્યાએ નોંધ નથી. આવો કોઈ બેટ ક્યારેય હતો નહિ. એનો કોઈ જગ્યાએ જરા સરખો ઉલ્લેખ પણ નથી. તો પણ શોધકો પોતાનું કામ કરતા જ રહ્યા. છેવટે આ લોકોના દબાણને થઈને વૈજ્ઞાનિકોને પણ વિચાર કરવો પડ્યો કે કંઈક હોયું જોઈએ. નિક રીતે એની શોધખોળ ચાલુ થઈ અને તેમાં જણાવું કે એક બેટ ચોક્કસ ડૂબ્યો હતો. આજે એ સમુદ્રને તળિયે બેઠો છે. એ બરાબર એ જ રથજો છે કે જ્યાં આ સામકો બતાવતા હતા.

તો હું પણ બાળકો દર વર્ગે રહેતો તમારો સાથ છે. તમારો
 જીવનસાથી બનવા નહિ, બનવા સાથે સાથે રહેવાનો હોય. તમારો
 બીજો દર દરજ્જાએથી હું પાછળ કહું છું. બનવા બાળકો સાથે
 દેખાય છે તે હું આપને કહવા દઈશ. પણ તમારું નું હું જાણું છું.
 તમારો પણ મારી સાથે આ પ્રેમસભામાં સામેલ થાય નહિ. તમે મુશ્કેલી
 વાત પ્રમાણિત છે કે નહિ તમારો નિર્ણય અહીં અહીં નહિ, તમારો બાળકો
 માટે બીજો કોઈ કંઈક પણ નથી, તમારું મુખ બીજો તમારો પ્રેમસભા
 લેવાર ન આવે. હું તમારો આપું કે તમારો આ અનુભવ તમારો

આવીર : મારી દૃષ્ટિએ — ૧

ઈ જાય તો કંઈક વિશ્વાસ પડે. એ આચારી જ આ આખી વાત કું કરીશ. કદાચ કોઈ પ્રયોગ કરવા તૈયાર થાય. વિવાદ કરવાથી કંઈ બને એમ નથી. વિવાદ પણ તેઓની સાથે જ થઈ શકે કે જોઓ આ પ્રેરણાથી પ્રેરાઈને હિંમત કરે. તો આવિષ્કાર થઈ શકે. અને ત્યારે કંઈક તુલના પણ થઈ શકે કે હું કહું છું તે કેટલું અને ક્યાં સુધી ગાળું છે—એમાં શો અર્થ છે.

૭) ગુર્નિયેફની શોધ — નિસસની શૂળીની ઘટનાના રહસ્યની.

ખ્રિસ્તી જાતનો ઇતિહાસ કહે છે કે નિસસને જુડાસે મારી નાંખાવ્યા. જુડાસે નિસસને ત્રીસ રૂપિયામાં વેચ્યા અને જુડાસ નિસસનો દુશ્મન હતો. સીધી વાત છે, જે માણસ મારી નાંખાવે તે દુશ્મન જ કહેવાય. એ શિષ્ય નહોતો ! શિષ્ય તો હતો પણ દગાબાજ. દગો કરીને તેણે નિસસને વેચી દીધા. નિસસને આ કારણથી જ શૂળી થઈ. એણે રાતમાં આવીને એમને પકડાવ્યા. ખ્રિસ્તી ઇતિહાસમાં એના નામ જોટલું હલકું નામ નીજું નથી. કોઈને ગાળ દેવી હોય તો જુડાસનું નામ વપરાતું. એનાથી મોટી કોઈ ગાળ નહોતી. નિસસને ફાંસી અપાવી એનાથી ખરાબ બીજું શું હોય ? પરંતુ એ વાત જૂઠી છે એમ કહેનાર સૌથી પહેલો માણસ ગુર્નિયેફ હતો. જુડાસ નિસસનો દુશ્મન નથી. એ નિસસનો દોસ્ત છે અને પકડાવવામાં નિસસનું પોતાનું પડખું હતું, જુડાસનું નહિ. નિસસ એવું ઈચ્છતા હતા કે પોતે પકડાય અને શૂળી પર લટકે જુડાસ એનો સેવક છે. એટલો મોટો સેવક કે જ્યારે નિસસ કહે કે તમે મને કેમ નથી પકડાવતા ! ત્યારે એના સિવાયના બીજા કોઈપણની આ કામ કરવાની હિંમત ચાલી નહિ; પણ જુડાસ તો સાચો સેવક છે, એ કહે કે “જેવી આપની આજ્ઞા.” જુડાસ એને પકડાવે છે. ગુર્નિયેફ કહ્યું કે હું ઊંડે ઊંડરીને આ વાત શોધી શક્યો છું અને એ વાત તમને કહું છું કે જુડાસ એનો દુશ્મન નહોતો અને જુડાસ

બાબન થઈ પડે. આખી વિશ્વની જાતે પાપ વિગેષ કર્યા અને કર્યાં
આ બકવાસ છે. આનાથી તો અમારી બધી બાજુ કિંમતી થઈ નહીં.
આ વાત જ બરાબર નથી. સૌએ વિગેષ કર્યો. પરંતુ એની અંદરથી
એકેય માણસે નિમિત્ત ન કરી કે પ્રયોગ કરી જોઈએ આ માણસ કઈ
ભૂમિકાઓ વાત કરે છે. પણ મેં પ્રયોગ કર્યો અને મને આશ્ચર્ય
થયું કે આ માણસ સાચો છે. જુઠાણ દુશ્મન નથી, જુઠાણ દોષન છે.
પેલા ફરીર સાચું કહેતો હતો. એ જરા પણ ખાટું કહેતો નથી. પણ
આ શોધ કરતાં એને ઘણી મુશ્કેલી પડી હતી.

તો મારું કહેવું એ છે કે શાસ્ત્ર એ શોધ કરવાનો રહેતો નથી,
પરંતુ શોધમાં ઊલટી એનાથી અડચણ ઊભી થાય છે. કેમ કે શાસ્ત્રોના
માત્ર વાચનથી મન વિચારથી ભરાઈ જાય છે. જે શક્ય હોય કે
અશક્ય પણ હોય અને પછી એમાંથી છૂટવું મુશ્કેલ થઈ જાય છે અને
એ વિચારોની વિરુદ્ધ થવું તો અજાણતાં જ મુશ્કેલ થઈ જાય છે.
અને મહાવીર સંબંધી તો પાર વગરની આવી વાતો થઈ છે.

(૨) બાહ્ય જીવનની ઘટનાઓમાં બિનમાદત્તવની, માત્ર આ તરફ જીવનમાં થયેલો ચેતનાનો વિકાસ માદત્તવનો.

બીજી વાત એ છે કે તમારા બાહ્ય જીવનની કોઈક ઘટના કદાચ કોઈ બનાવે તો તેનાથી એ નક્કી નહિ થાય કે મહાવીર નિષ્ણ એ તે કંઈ કહે તે સાચું નહીં હોય. કેમ કે તમે પ્રત્યક્ષ છો અને તમારે બહિર્જીવનની ઘટનાઓમાં હિતરત્તુ એ સાધારણ કળા છે, તે એ સામાન્ય 'ટેલિપેથિસ્ટ' પણ કરી શકે. એક સામાન્ય જાગૃતિથી પણ કરી શકે; ચાર આનાના બદલામાં તમને જાણાવી શકે. તો બાહ્ય જીવનનું કોઈ મૂલ્ય નથી. કદાચ કોઈ તમારા બાહ્ય જીવનના કોઈ બનાવે તમને કહે તો તેનાથી એ માહાવીરના અંતર-જીવન સંબંધી જે કંઈક તે પણ અર્થપૂર્ણ હશે નહીં, એમ કહી શકાય નહિ. અસલમાં બાહ્ય જીવન સાથે અંતર-જીવનનો એવો કોઈ સંબંધ નહીં અને એટલે માટે એ સમજવા જેવું છે કે કાર્થસ્ટ, મહાવીર અને બુદ્ધ ત્રણેનું

હું જે વાતો કરું તે કોઈ ને કોઈ રૂપે તમારા જીવનને કરવામાં સહયોગી થતી હોય તો જ મને એમાં કોઈ અર્થ જો તમારું જીવન બદલાતું ન હોય તો એ વાતો ગમે તેટલી હોય તોપણ વ્યર્થ થઈ ગઈ. પણ જો એ તમારા જીવનને કરવામાં સહયોગી બનતી હોય તો એ વાતોને આખી દુનિય કશે દે કે એ ખોટી છે તોપણ મારે માટે એ ખોટી નહિ રહે.

(૪) ઇતિહાસ અને પુરાણ વચ્ચેનો તફાવત — ઇતિહાસ દૃષ્ટિ તથ્ય ઉપર, પુરાણની દૃષ્ટિ વાચકના રૂઢિ ઉપર.

એની મતલબ એ છે અને એ સમજાવું જરૂરનું છે કે અંતર-જીવનના સંબંધમાં જાણે છે તેઓએ ઇતિહાસ લખવા નથી આપ્યો. ઇતિહાસની જગ્યાએ તેઓએ પુરાણ ઉપર ભાર છે. એક દુનિયા છે કે જેના લોકોનો ભાર ઇતિહાસ ઉપર છે બીજી દુનિયા છે, બહુ ઓછા લોકોનું એક બીજું જગત છે પુરાણ પર ભાર આપ્યો છે. એ બન્ને વચ્ચેનું અંતર શું છે હાથોગી છે.

ઇતિહાસનો આગ્રહ હોય છે કે બહાર જે જે બનાવો તથ્યો (facts)ની જેમ સંગૃહીત કરવા. પુરાણ એ વાત છે આપે છે કે બહારની ઘટનાઓ તથ્યની જેમ એકઠી થાય કે નિષ્પ્રભોજન છે. તેઓ એ પ્રમાણે સંગૃહીત થાય કે કોઈ એમાં થાય તો તેની અંદર કંઈક ફેરફાર થાય. આ બન્ને વાતોમાં અલગ દૃષ્ટિ છે. તથ્યો અને ઇતિહાસનો વિચાર કરનાર મહાત્મા જરૂર દેશે, કાર્ત્તર ઉપર જરૂર દેશે — કેવું કોમનું જીવન! જ્યાં ક્યાંની દૃષ્ટિવાળી વ્યક્તિ 'તમારી' ઉપર ભાર મૂકશે, કે કેવું જીવન કે જે તમને બદલી નાખે. આમાં પાયાનો ફરક

૧) રહસ્ય — જિસસનું કુંવારી માતાની કૃષ્ણે જન્મ લેવા માટેનું.

પુરાણ કોઈક દૃષ્ટિએ અપ્રમાણિક વસ્તુઓ બને. જેમ કે જિસસનું શુભી પર ચડવું અને ત્રણ દિવસ બાદ પાછા જવતા થવું. તિલાંશિક તથ્યની માફક એ પ્રમાણિત ન થઈ શકે. તે જ રીતે જિસસનો જન્મ કુંવારી માતાની કૃષ્ણે થયો. ઐતિહાસિક તથ્યની માફક આ વાતને માણિત ન કરી શકાય કે કુંવારી છોકરી કે જેની સાથે કોઈ પુરુષનો 'પર' ન થયો હોય તેનાથી કોઈ પેદા થઈ શકે, બહારની દુનિયાની યાદના જ નથી. બહારની દુનિયામાં કોઈ કુંવારી છોકરીને છોકરો જન્મે જ કેવી રીતે ? પરંતુ જે લોકોએ આ વાત પર ભાર મૂક્યો, તેમની દૃષ્ટિ ઘણી ઊંચી છે. તેઓ અંદરની યદના પર જ ભાર કે છે. જિસસ જેવા પુત્ર અત્યંત કુંવારા આત્માથી જ જન્મ લઈ કે. અત્યંત ભાજા, કુંવારા આત્માથી, શરીર નહિ, કુંવારા આત્મા—વારા ચિત્તથી. વળી એવું પણ બની શકે છે કે શરીર કુંવારું હોય, પણ ચિત્ત બિલકુલ નિર્દોષ ન પણ હોય. એનાથી ઊંચટું પણ બની કે કે શરીર કુંવારું ન હોય અને ચિત્ત બિલકુલ કુંવારું હોય. જિસસ જેવી વ્યક્તિનો જન્મ virgin girlની કૃષ્ણે જ — કુંવારી વંદીની કૃષ્ણે જ થઈ શકે છે.

આવું ઈતિહાસમાં નથી. પરંતુ ઈતિહાસ એને સાબિત પણ કરી તે નુકસાન જ પહોંચાડે. એટલે હું માનું છું કે આ વાત અપ્રમાણિત / એવી જોઈએ કે જિસસ જેવી વ્યક્તિનો જન્મ એક કુંવારા માતાથી થાય છે. જે કોઈ માતાએ જિસસ જેવા પુત્રને જન્મ આપ્યો હોય તે એના ચિત્તે અત્યંત કુંવારા રહેવું જરૂરનું છે. કુંવારાપણનો શરીર સાથે કોઈ સંબંધ નથી. શરીર તો એક યંત્ર છે. કુંવારાપણું એ આંતરિક મનોદશા છે.

(૨) રહસ્ય — મહાવીરના પગમાંથી દૂધ નીકળવા અંગેનું.

હવે જેમ કે મહાવીરને પગે સાપ કરડે છે અને એમાંથી દૂધ

લીના પગમાંથી પણ દૂધ નીકળ્યું નથી. બીજી વાત એ માની લઈએ
સ્તનનું દેર પેંત્ર કે જે સ્ત્રીના સ્તનમાં લાગેલું હોય છે, તે મહાવીરના
ગર્ભમાં લાગેલું છે. મહાવીરના પગમાં એવી યાંત્રિક વ્યવસ્થા છે કે જેનાથી
મનુષ્ય દોઢી દૂધમાં ફેરવાઈ જાય છે. પરંતુ મેં એમને કહ્યું કે જે આ
તનુ પ્રમાણ મળી જાય કે મહાવીરના પગ સ્તનનું કામ કરે છે તો જે
નવજન્મલની તે ખોવાઈ ગઈ, મહાવીરની જે કિંમત વધી તે ન રહી.

કોઈ પણ માણસના પગ સ્તનનું કામ કરે તો દૂધ નીકળે.
માં પછી મહાવીરની કોઈ વિશેષતા ન રહી. જે માતાના સ્તનમાંથી
દૂધ નીકળે છે તો તેમાં કોઈ ખૂબી નથી. એ આંતરિક વાત છે.
તમે એ સિદ્ધ કરી દેશો તો પછી મહાવીરને ભૂંડો નાખશો.
માં જે શક્ય છે તે ખોવાઈ જશે. એમાં એકંદરે વાત એટલી જ
કે મહાવીરનો પ્રત્યુત્તર એક માતા જેવો હશે. તમે જમે તે કરો,
કે આપો, દુશ્મનાવટ કરો કે મારો, એમના તરફથી તો પ્રેમ અને
કળા જ નીનરતી રહેશે.

દૂધનો અર્થ શો હોય છે ? દૂધનો અર્થ છે કે જે તમને પોષણ
પાપે. બીજી કોઈ અર્થ નથી. મહાવીરને તમે કહે તો ગાળો દો, પણ
દશમાં મહાવીર જે કંઈ કરશે તે તમને ક્ષાણિકારક જ હશે. એ
મને પોષણ જ આપશે. આપણને કોઈ ગાળ દે તો આપણે જે જવાબ
પાપીશું, તે એને માટે ઘાતક હશે. આપણે જે કંઈ કરીશું અને
પાપણે જે જ વસ્તુઓ કરી થકીએ છીએ — યા તો એ ઘાતક સિદ્ધ
પાપા પોષક સિદ્ધ થાય પરંતુ મહાવીર પાસેથી જે પ્રત્યુત્તર નીકળશે,
માવીરનું જે reaction આવશે, તે પોષક જ સાબિત થશે.
સે આટલી જ વાત એમાં છે. પરંતુ તથા જોવા જઈએ તો એમને
ઈ દિવસ સાપ કરડ્યો જ હોય એવું જણી નથી. તેમ જ એમના
ગર્ભમાંથી દૂધ નીકળ્યું જ હોય એવું પણ જણી નથી. જણી ફક્ત એટલું
છે કે મહાવીરના આગા છવનનો જેલો અનુભવ કર્યો છે તેપર

મારી પાસે બાલકુરીનું પ્રમાણપત્ર છે, સર્ટિફિકેટ છે. હું સાબિત કરી શકું છું કે મારા જેવો કોઈ બાલકુર નથી. મારી પાસે મદાવીરત્વક છે. મેં યુદ્ધના મેદાન ઉપર કોઈ દિવસ પીછાડક નથી કરી. આ પ્રમાણપત્રો કંઈ જોડાં નથી. તે પણ એવું હોઈ શકે કે એ માણસ અંદરથી બીકાણ હોય. અને એવું બન્યું છે કે જે વ્યક્તિ અંતરૂ ચેતનામાં ભયભીન હોય છે, તે બહારનાં દૃત્યોથી પોતે નિર્ભય છે, એમ સાબિત કરવાના પ્રયત્નો કર્યા કરે છે. એવા પ્રયત્નો એ એટલા માટે ન કરે છે કે અંદરના ભયને ભૂલી જાય અને એ ભય દૂર થયો હોય એમ લાગે.

એક માણસ મારી પાસે આવ્યો હતો. કોઈ પણ કહી ન શકે કે એ ભયભીન હશે. એ શરીરે બળવાન છે, બધા ન પ્રકારના સંઘર્ષોમાંથી પસાર થયેલો છે, જેલોમાં પણ નઈ આવ્યો છે, પ્રભાવશાળી છે અને કોઈની સામે નઈને ઊભો રહે તે સામે માણસ હાલી જાય. એ માણસે આવીને મને કહ્યું કે જ્યારે હું કંઈ બોલવા ઊભો થાઉં છું ત્યારે એટલો ડરું છું કે મારા પગ ધૂળવા માંડે છે અને એવું લાગે છે

આમાંથી એક રાજા માત્ર નીચાને નહિ, માંમાંથી રાજા નીચાની જ્યા
 હોય ત્યાં જાય છે. પરંતુ માંમાંથી એક રાજા એ છે, જે આ માણસને
 જિંદગી દર બધાજ આવી જાય તેના માટે છે. નહિ તેના જે એકે આમાંથી
 એકે જાય છે તે માંમાંથી રાજાને કહે છે તે એ રાજા નહીં.

१. ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥
 २. ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २ ॥
 ३. ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ३ ॥
 ४. ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ४ ॥
 ५. ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ५ ॥
 ६. ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ६ ॥
 ७. ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ७ ॥
 ८. ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ८ ॥
 ९. ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ९ ॥
 १०. ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १० ॥

(1) રજનીશનું પ્રયોજન — જાંતર-હવનની સાથે માટે
પ્રેરવા માટેનું.

મરેનું માથે જનારનો નસ્યો સાથે કોઈ દેવાદેવા નથી. એટલે
 કે જનનાં પ્રમાણપત્ર મેળવવાની છું તેવાલી જનાવીશ નહિ-હું
 કે એક જ પ્રમાણપત્રમાં માનું છું કે છું કે પ્રમાણ પોતે જોઈ
 થયો છું કે જાણું છું-એ પ્રમાણ કોઈ કદા માટે.

તમે માને કે એક માણસે પાંચદરણિયું, દૂરબીન બનાવ્યું કે જેના
 કે ફરમા તારા જેવી કમ્પાઇ છે. દૂરબીન બન્યું અને તેણે દૂરબીન
 બાવ્યું તેણે મિત્રોને આમ જાણ આપ્યું કે તમે આપો તો હું તમને એવા
 જા કે બાવ્યું કે જે તમે કહી જેવા ન જાય. મિત્રોએ દૂરબીનમાંથી
 જાણી ના પાડે તોથી અને કહ્યું કે તમારા દૂરબીનમાં એવું કંઈક
 જ કે જેનાથી જે તારા નથી તે પણ તેમાંથી દેખાતા લાગે એમ અને,

માટે અમારે જેવું નથી તમારું જાણું. સંકીર્ણ એવું જ્યાં
તે દરનું જાય, એ એમ માનીએ તમારું દરબીન માનું. પાંડે
કાશી જાણે દરનું એવું સંકીર્ણ અમને બનાવે કે જે તમને કે
જાય અને અમને ન બાવાનું જાય, એ એમ દરબીનમાં નક્કર નાખે
એમાં દરબીનમાંથી જેવું અને ક્યાં કે જાનાયી કાંઈ નક્કી
નથી. આમાં તમારા દરબીનની કાંઈ કરામત નથી. મારી વાત
સમજ્યા ને? તમે આ દરબીનવાળા માનુસનો શો ઉપાય? એ
સિવાય એ બીજું શું કરી શકે? એ તો એટલું જ કરી શકે કે
પણ આવું દરબીન બનાવે કે જેથી તમને ખાતરી થઈ જાય.
પોતાનું દરબીન બનાવે અને એમાંથી જુઓ.

આ બાબત એટલી ચૂંચવાળી બરેલી છે કે જો હું તમને એ
પ્રયોગો કરવા કહું તો તમને પણ મને દેખાય છે તેવું જ કેમ
એમ કહી શકાય નહિ, પરંતુ એક વાત ચોક્કસ છે કે તમને જે કંઈ
જાણાય તેનાથી તમે એટલો અનુભવ તો કરી શકશો કે હું જે કંઈ
કહું છું તે મને દેખાતું હશે. બીજું તમે એ પણ અનુભવ કરી
શકશો કે જે કંઈ હું કહી રહ્યો છું એની પાછળ જે દષ્ટિ છે, એ
તમને કંઈ પણ દેખાય તેનાથી, તમારી સમજમાં તુરત આવી જાય
એ દષ્ટિ થું છે. તમને એ પણ દેખાઈ આવશે કે મહાવીર માં
માટે જોણ છે. ન તો કાઈસ્તનું કોઈ મૂલ્ય છે અને ન તો બુદ્ધનું
કોઈ મૂલ્ય છે. મૂલ્ય છે તમારું, જેઓ ભટકી રહ્યા છો અને તમને
કોઈ પણ રીતે, કોઈ પણ ખૂણેથી એક વસ્તુ દેખાઈ જાય કે જે
તમારા ભટકાવને મિટાવી દે અને એક દિવસે તમે ત્યાં પહોંચી જાઓ
કે જ્યાં કોઈ પણ મહાવીર ક્યારેક પહોંચતા રહ્યા છે.

એટલે મારો હેતુ જ જુદો છે અને એક જ ઉપાય છે એ
હેતુનો - કેમ કે ત્યારે જ મારો હેતુ સરે છે, નહિ તો નથી સરતો. હું
કદાચ તમને તમે ક્યારે જન્મ્યા, તમારાં લગ્ન ક્યારે થયાં, ક્યારે પુત્ર

મહાવીર: મારી દૃષ્ટિએ — ૧

કરીએ કે આ રસ્તો ત્યાં નથી. ઈનો અથ એવો નથી કે આપણે એ રસ્તાની નિંદા કરીએ છીએ. એનો અર્થ એટલો જ કે આપણે એ કરીએ છીએ કે એ જ્યાં જવા ધારે છે ત્યાં પેલો રસ્તો નથી જતો. જપણે એમ પણ નથી કહેતા કે એ રસ્તો ક્યાં જતો નથી. એ રસ્તો પણ કોઈ છેકણે જતો હોય છે; પરંતુ એ જ્યાં જવા ધારે છે ત્યાં નથી જતો, બદલે એની વિરુદ્ધ દિશામાં જાય છે.

(૨) શાસ્ત્રને માર્ગ જનાર પંડિત થાય, પ્રજાવાન નહિ.

પ્રજાની શોધમાં નીકળેલ વ્યક્તિ માટે શાસ્ત્રો લર્થ છે; કેમ કે શાસ્ત્રનો રસ્તો પ્રજા સુધી નથી જતો, પાંડિત્ય સુધી જાય છે. અને તેનું પ્રજાથી તદ્દન વિરુદ્ધ છે. પાંડિત્ય છે ઉધાર, પ્રજા છે સ્વયંની, માનની. જો કોઈ ઉધાર સંપત્તિ ગમે તેટલી ભેગી કરે, તેપણ એ પોતાની સંપત્તિ બની જાય એ અસંભવ છે. એટલે જ્યારે હું કહું છું કે શાસ્ત્રને રસ્તે પહોંચી નહિ શકાય, ત્યારે ભૂલથી પણ એવું માનશો કે હું શાસ્ત્રની નિંદા કરું છું.

હું તો ફક્ત શાસ્ત્રનો સ્વભાવ તમને કહું છું. જ્યારે શાસ્ત્ર સ્વભાવ જ આવો છે ત્યારે મારા શબ્દોને ભેગા કરીને જે બનાવવામાં આવશે, તેનો સ્વભાવ પણ એવો જ હશે. મતલબ એનાથી પણ કોઈ પ્રજા પ્રાપ્ત નહિ કરી શકે. અગર જો હું કહું કે બીજા શાસ્ત્રથી કોઈ પ્રજા પ્રાપ્ત નથી કરવું, પણ જોણું છું, તેમાંથી જ શાસ્ત્ર બનશે તેનાથી પ્રજા પ્રાપ્ત થશે ખોટી થઈ જાય. તો એવું થાય કે હું કોઈના શાસ્ત્રની છું અને કોઈના શાસ્ત્રનાં વખાણ કરું છું. નહિ, હું માત્રનો સ્વભાવ જણાવું છું. પછી એ શાસ્ત્ર મહાવીરનું હોય, કૃષ્ણનું હોય, મારું હોય કે તમારું હોય. એ પડતો નથી. કોઈનું શાસ્ત્ર સત્ય તરફ છે જ નહીં નથી.

દાવો કરે કે હું સત્ય છું, તે શાસ્ત્ર બની જાય છે. તે પુસ્તક કેન વિનમ્ર સંચાર છે. કદાચ દાવો નથી કરતું; જેમ કે કાંઈ મેં જાઓએલા પુસ્તક વિશે તે કહ્યું હતું કે તેમાં એવો શરૂઆતમાં જ પાત્રો છે કે પુસ્તકમાં તે કહ્યું હતું તે સત્ય નહિ હોય. એ વાત સમજીને જ પુસ્તક લેવાનો. તે એવું પુસ્તક શાસ્ત્ર બનતું નથી. એ વિનમ્ર પુસ્તક છે. એ માત્ર સંચાર છે અને તે પોતે એને પણ સત્ય બતાવી કે તે એ બતાવનાર પોતે જ જવાબદાર છે. એ પુસ્તકમાં જવાબદારી આપનારો લેખકનીમાં નહીં, પણ એને મુદ્રક અને નેપથ્યમાં હતું, એનો પ્રેમથી જાણ જ એવો હતો.

કેમ કે આ રીતે જે રાખને પકડી તે છોડાવવા માટે બીજા કોઈ રસ્તા હશે. તો મહાવીર સાથે જેને પ્રેમ હોય તેને જેનસમાજની વિરુદ્ધ હું જ પડે. કદાચ મહાવીર ચેતે પાછા આવે તો એમને પણ મોંની સામે જ થવું પડે; કેમ કે એમણે જે કહ્યું હતું તે જીવના મંગારા જેવું હતું, એ પકડી થકાય તેવું નહોતું, માત્ર કડી થકાય, મિઠા થકાય તેવું હતું. પણ હવે માત્ર રાખ રહી છે. એને લોકોએ કડી લીધી છે અને પકડીને બેસી ગયા છે.

દુનિયામાં આવું જે દેખાય છે તે ઘણું આશ્ચર્યજનક ગણે છે કે કૃષ્ણની વિરુદ્ધ મહાવીર બોલે, અથવા મહાવીરની વિરુદ્ધ બુદ્ધ બોલે, યા બુદ્ધની વિરુદ્ધ વળી બીજા કોઈ ઊભો થાય. એ કેટલું મજબૂત લાગે છે! થવું તો એ જોઈએ કે બુદ્ધ મહાવીરનું સમર્થન કરતા હોય, કોઈએ બુદ્ધનું સમર્થન કરતા હોય. મહમ્મદ મહાવીરનું સમર્થન કરતા હોય. મહાવીર કૃષ્ણ અને રામનું સમર્થન કરતા હોય. હું તો આમ જોઈતું હતું, પણ બન્યું છે એમનાથી ઊંધું અને તેમ થવાનું કારણ છે.

કોઈ પણ વ્યક્તિના જીવનમાં નવા જ્ઞાનનું કિરણ આવે, ત્યારે તેવું એ કિરણ આવે કે તરત જ એને દેખાય છે કે લોકોના હાથમાં રાખ છે. કોઈક દિવસ એ પણ કિરણ હતું, પણ અત્યારે તો રાખ છે. અને જ્યાં સુધી એ વાત સમજાવવામાં ન આવે કે એ રાખ છે, ત્યાં સુધી એમાંથી છુટકારો થવાનો નથી. છતાંયે, નથી બુદ્ધ મહાવીરની વિરુદ્ધ કે નથી મહાવીર કૃષ્ણની વિરુદ્ધ. વિરુદ્ધ છે, જે શાસ્ત્ર બની જાય છે તેની. અને જે કોઈ શાસ્ત્ર બની જાય છે તેમાંથી સત્ય મરી જાય છે. જે આ વાત યાદ રહે તો શાસ્ત્ર બનવાની ઉમેદ રહેતી નથી, આશા નથી રહેતી. તોપણ શાસ્ત્ર બની શકે છે. એટલે લગાઈ ચાલુ જ રહે છે. એટલે જ કોઈપણ જ્ઞાનીને લગાઈ કર્યા સિવાય ચાલતું

૬) મુક્તિદાયી વિચાર પણ શસ્ત્ર બનતાં બંધનરૂપ બને છે, અને નવા જ્ઞાનીને તે છોડાવવા માટે મહેનત કરવી પડે છે.

હવે આનો અર્થ શું ? એનો અર્થ એ જ કે દરેક વસ્તુ અડચણની ધરી થકે છે. અસલમાં જ સીડી—દાદરો હોય છે તે પથ્થર પણ ઈ થકે અને જો પથ્થર હોય તે સીડીનું કામ પણ આપી થકે છે. જુ' જ કરવાવાળા પર આધાર રાખે છે. અને જ્યારે જૂની સીડી પથ્થરનું કામ કરતી હોય ત્યારે એને ખસેડવાની—દૂર કરવાની વાત થતી પડે છે. આ લડાઈ હમેશાં ચાલુ રહેશે. આ લડાઈને રોકવી શકેલ છે. એટલે કે હું જ કહી જઈશ, તેને કાલે કોઈએ હિંમત કરીને જૂઠું દેરાવવું જ પડશે. હું જ કહીને જઈશ, મને પ્રેમ કરનાર કોઈ વ્યક્તિએ, તેની વિરુદ્ધ લડવું જ પડશે. એના સિવાય બીજા કોઈ વ્યક્તિએ, તેની વિરુદ્ધ લડવું જ પડશે. એને પકડશે અને એનું ઈલાજ નથી, કારણ કે એને સાંભળનારા એને પકડશે અને એનું શસ્ત્ર બનાવશે, અને એમાંથી એમને છોડાવવા પણ પડશે જ. જે વ્યક્તિ આપણને મુક્ત કરી થકે તેવી હોય તેને પણ આપણે બંધન બનાવી દઈએ છીએ. જ્યારે એને બંધન બનાવીએ છીએ. ત્યારે એનાથી પણ મુક્ત અપાવવી પડે છે. અને જે વ્યક્તિ આપણને ફરીથી મુક્તિ અપાવે છે, તેને ફરીથી આપણે બંધન બનાવી દઈએ છીએ.

ક્યા ઘણી લાંબી છે કે મુક્તિદાયી વિચાર પણ કેવી રીતે બંધન બની જાય છે. મુક્તિદાયી વ્યક્તિ પણ કેવી રીતે બંધન બની જાય છે. પછી કેવી રીતે એમાંથી છોડાવવું પડે છે. એટલે કોઈ પણ વિચાર કાયમ રહેતો નથી. કોઈ પણ વિચારના પ્રભાવની એક સીમા હોય છે. જે લોકો એ જીવંત પ્રભાવક્ષેત્રમાં આવી જાય છે અને જીવંત પ્રયોગમાં લાગી જાય છે તેઓ તો નીકળી જાય છે. પાછળથી મોત્તર રાખ રહે છે. તેથી બધાં તીર્થંકરો, બધા અવતારો, અરે બધા મહાત્મા-ગણ રહે છે. ગણના ગણના ગણના થઈ જાય છે, અને એ જો રાખનો

અનુયાયીઓએ જાણ્યું કે મહાવીર બ્રાહ્મણ બુદ્ધના પાત્ર એ
 એમ નમે બુદ્ધમાં પણ માનવા નહિ. ત્યારે જો અર્જુન કે જો
 પાછળ ગાંધે છે, માટે મહાવીરના અનુયાયી છે, ગાંધી વાદ
 છે. મહાવીરનો અનુયાયી મહાવીરને પાતાની પાછળ નથી
 અને એમને પાછળ જતાવીને પોતે અર્જુન આશ્રમન થી છે
 કોઈ બૂઝ તે કશી જ નહિ શકીએ. કેમ કે મહાવીર અમણી
 આ રીતે એ દરેક વસ્તુ યોગી તે છે, દરેક વસ્તુના ઉપાસ યોગી

ત્યારે અંગ્રેજોં વિન્ડુસ્તાનમાં આવ્યા, ત્યારે તેમનો પદ
 બંગાળીઓ સાથે થયો. બંગાળીઓની માછલીઓની ગંધ ન
 ગંધાતાં શરીર એમને વાસ માસતાં લતા. એ ગંધને
 એમને 'બાબુ' કહેતા. 'બાબુ'નો અર્થ જેમાંથી ગંધ
 હોય તે. પણ અન્યારે બાબુજી શબ્દ બહુ માનવાચક શબ્દ
 કારણ, એમની ગંદી રહેણીકરણીને કારણે, એમના કારણે
 માછલીઓની વાસને કારણે વાપરેલા 'બાબુ' શબ્દ
 બંગાળીઓ માટે મોટો બાબુ બની ગયો છે. હવે -

મોં છે. અંગ્રેજો સના ઉપર તની અને એમણે 'બાબુ' શબ્દ વાપર્યો મહે એ આદરવાનક બની ગયો અને જ્યારે અંગ્રેજો 'બાબુ' કહ્યો, મળને કોઈને 'બાબુ' કહ્યો તો એ અકડાઈને બહાર નીકળ્યો કે એમ કોઈ માપતરુ માણસ ઘોડા છીએ ? એમ તો 'બાબુ' છીએ. અને બીજા લોકો પણ એને 'બાબુ' કહેવા લાગ્યા તમે 'બાબુ' ધમ્મા કીમતી શબ્દ છે.

મગ્ધેની પણ એક યાત્રા લોય છે. આપણે એમાં ચો ઉમેરો કરીએ છીએ, તેનો આપણા પર આધાર છે. આમ તો શબ્દ કોરો છે. આપણે એમાં કંઈ નાખીએ છીએ. અર્થ આપના કરેલો લોય છે. શબ્દ તો Container, ખાલી ડબ્બો છે અને Content, વિષયવસ્તુ આપણે નાખીએ છીએ. એટલે દરેક યુગ, દરેક પેઢી, દરેક માણસ પોતાનો અર્થ (Content) એમાં ભરે છે. જેઓ આમ કરવામાં મધુ કુચ્છ લોય છે તે કોઈ પણ વસ્તુમાંથી કોઈ ને કોઈ અર્થ કાઢે છે. એમના પર શબ્દનું કોઈ બંધન નથી.

(૧૧) રત્નનીશ પાસે સમજવું હોય તો શાસ્ત્રને વચમાં ન લાવો.

એટલે જ હું કહું છું કે મારી વાત સમજાય તો શાસ્ત્રમાથી પણ મળી જાય. શાસ્ત્રની વાતો ઉપર તમારી પકડ તથે તો મારી વાતમાંથી મળી જાય, પરંતુ એમાં પરચો જ નહિ. કેમ કે એમાં પડવાથી જ ખોટી દિશામાં પગલાં પડે છે. જ્યારે હું તમારી સામે પ્રત્યક્ષ છું તો સીધું મારી પાસેથી જ સમજો. શાસ્ત્રોને વચમાં લાવશો જ નહિ. સીધું મારી પાસેથી જ સમજવા પ્રયત્ન કરજો. સરખામણી પણ કરશો નહિ. તેમ અમુક વાત ક્યાં છે, ક્યાં નથી વગેરે કહેશો પણ નહિ. હોય તોપણ ઠીક છે. ન હોય તોપણ ઠીક. સીધેસીધું સમજવા પ્રયત્ન કરવો એ ઉપયોગી છે; કેમ કે એમ હોય જ્યારે જ આપણે વધારેમાં વધારે સમજવાની કોશિશ કરીએ છીએ, અને જ આપણને જ ન તે બધે દેકાણે દેખાવા માંડે છે.

શ્રી પાંચાગ-સાંભાળનાળી જ્ઞાન જાળે કે ?

કેનરના મુખ્ય મુદ્દાઓ

- (૧) વાચન-પ્રવચનની જોડે મન નિમિત્ત બની શકે-પણ તે જોડે જોડે મન.
- (૨) મંદિર-સત્ત્વની અનુભૂતિને જિજ્ઞાસા દ્વારા વ્યક્ત કરવું સંકેત.
- (૩) મંદિર દ્વારા જ્ઞાન થતાં સંકેતો-શરીર, વિદ્યા અને પરમાત્મા.
- (૪) શરણની પાપિ માટે-શરીરની સુરેખાવાદા અને નિતની પ્રવૃત્તિઓ જોડે થવાની જરૂર.
- (૫) ત્રીય-ક્રોડની એકશરણી મૂર્તિઓ-જ્ઞાનીઓની એકશરણી આંધ્રિયનિની સૂચક.
- (૬) મૂર્તિનું પ્રતીક-નિશ્ચય એવા આત્મનત્ત્વની જાંખી માટે.
- (૭) દીર્ઘાત્મના પિરામિડો દ્વારા અંતરાત્મા સુધી પહોંચવાના રસ્તા બજર.
- (૮) જગૃત વાચન-શ્રવણ - અંતર્યાત્રાનું નિમિત્ત બની શકે.
- (૯) ખજુરાહોના મંદિર-સંભોગથી સમાધિ તરફની યાત્રાનું નિમિત્ત.
- (૧૦) જ્ઞાનીઓએ સત્યની અભિવ્યક્તિ માટે કરેલા અનેક ઉપાયો-પ્રવચન સમજાય તો કામના.

તીર્થ : મારી દૃષ્ટિએ — ૧

હો અને ક્યાંય પહોંચેલો નહિ. આનાથી તે વાતો તમારા બ્યાસમાં આવશે.

એક તો સારસ દિશાઓવાળો રહેતો છે જ્યાંથી ચરીરનું આપાત્ર Dimension જાય છે. મોઢે માણસ જિજ્ઞાસના રસમાં ચાલ્યો જાય. એક માણસ કામવાસનાના રસમાં જાય. મોઢે માણસ સંજીવના રસમાં હોય. મોઢે સૌન્દર્યના રસમાં ચાલ્યો જાય. આ બધી દિશાઓના છેડા તો આ જાણી દિશાઓ આગળ આગળ ચાલી જ જાય છે. અને તમે આની અંદર આગળ વળ્યા નેટલાં જ તમે સ્વર્ગની દૂર જાય છો. એટલા માટે મંદિરનો બાહરનો ભાગ જોઈ નથી જો, આજુબાજુની દોવાલો જોઈ નથી. ઘસીરમાં ખૂણા છે. તેના માત્રા મોઢે થકે છે. એક ખૂણાથી માત્રા થકે કર્યો તો બીજા ખૂણા એકદમ વિરોધ પડે અને એક જ ખૂણા વધતો જાય અને તમે ધોં તમારાથી દૂર પતા જાયો.

એટલે આપણી અંદર ચરીરની દોવાલો છે. અને જોની અંદરના અંગમાં નિત છે, જોઈ પ્રદક્ષિણાની માફક તમે તમે એમાં ઘૂમ્યા કર્યો. અને એક જગ્યાએ જુઓ આ પ્રદક્ષિણા કર્યા જ કર્યો, તોપણ પરમાત્મા જુઓ પાતંગ્યો નહિ, જાણ જુઓ પાતંગ્યો નહિ. આ પ્રદક્ષિણામાંથી ક્યારેક પણ તમારે નીકળવું પડ્યું અને અંદર જવું પડ્યું. અને તે મુર્તિ છે તે તદ્દન સ્થિર તોય છે. એટલે બધી મુર્તિઓ સ્થિરતાની સૂચક છે.

(૫) તીર્થંકરોની એકસરખી મુર્તિઓ — જ્ઞાનીઓની એકસરખી આંતરિક સ્થિતિની સૂચક.

પરંતુ કેટલીક વખત સમજવામાં તકલીફ પડે છે, જેમ કે હમણાં જે વાત ચાલતી હતી, એનો વિચાર તમને આવ્યો હશે. જોનોની જાણી તીર્થંકરોની મુર્તિઓ છે, વિદ્વનો સિવાય એ બધી મુર્તિઓમાં ક્યો નહોતો દૂર કરીએ તો બધી મુર્તિઓ એકસરખી છે.

મહાવીરની મૂર્તિને પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ કહી શકાય. અને પાર્શ્વનાથની મૂર્તિને નેમીનાથની મૂર્તિ કહી શકાય. માત્ર નીચે એક એક ચિહ્ન હોય છે. તેને જો તમે અલગ કરી દો તો કોઈ પણ મૂર્તિમાં કંઈ ફરક નથી. શું આ ચોવીસેય માણસો એકસરખા હશે? શું આને ઐતિહાસિક બાબત ગણાવી શકાય કે આ ચોવીસેય માણસોને એક સરખા ચહેરા, એકસરખાં આંખ, નાક, કાન, વાળ વગેરે રહ્યાં હોય? એ તો અસંભવ વાત છે. બે માણસો એકસરખા ચહેરાવાળા મળવા મુશ્કેલ છે, જ્યારે આ ચોવીસ માણસો એકસરખા, એમનામાં શું કોઈ ભેદ નહિ હોય?

ના, આ ઐતિહાસિક તથ્ય નથી. આ તથ્ય વધુ આંતરિક છે. કેમ કે માણસને જ્ઞાન પ્રાપ્ત થતાંની સાથે જ બધાં ભેદો ભુંસાઈ જાય છે અને અભેદ શરૂ થઈ જાય છે. ત્યાં બધા ચહેરા સરખા છે, એકસરખાં નાક, એકસરખી આંખ છે. એનો અર્થ ફક્ત એટલો જ કે આપણી ભીતર એક એવી જગ્યા છે કે જ્યાં નાક, ચહેરા બધું ભળી જાય છે, બિલકુલ એક જેવું જ થઈ જાય છે. જે લોકો આવી એકતાને પામી ગયા છે તેમને આપણે કેવી રીતે બતાવી શકીએ? તો આપણે એકસરખી મૂર્તિઓ બનાવી; બિલકુલ એકસરખી, જરા પણ ફેર નહિ. મૂર્તિઓ કદી એકસરખી નથી રહી, હોઈ શકે પણ નહિ. એટલે આપણે મૂર્તિઓની ચિંતા જ છોડી દીધી.

મહાવીરનો ચહેરો કેવો હશે, એ સવાલ હવે રહ્યો નહિ. એ ચહેરાની આપણે વાત જ છોડી દીધી, જો મહાવીરનો ફેલોગ્રાફ લીધો હોત તો મહાવીરની આ મૂર્તિ સાથે એનો મેળ ન બેસત; કેમ કે ફેલોગ્રાફ માત્ર બહારની બાહ્ય પકડી શકે છે. મૂર્તિમાં આપણે અંતરને પકડવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. ભીતરમાં માણસો એક જેવા થઈ ગયા છે. એટલે હવે એમની મૂર્તિઓ અલગ-અલગ બનાવે તો તે બરાબર ન ગણાય. અને એ મજની વાત છે.

વેદાંત : મારી દૃષ્ટિએ — ૧

તે સ્થિતિ ઉપર છતાં મેળવતી બનાવી દીધી છે. ફેલોગ્રાફમાં ભગવાનની સ્થિતિ અંદરની સ્થિતિ ઉપર છતાં મેળવે છે. ફેલોગ્રાફ અલગ અલગ થી છે. પરંતુ આ ચોવીસ તીર્થોંકોની મૂર્તિઓ અલગ અલગ નથી. તેઓ સિવકૃપ એક છે. એમના 'સેતુ' એક થઈ ગયાં. તેવા જ સેતુ એક ક્ષણે પડે 'ગી. કે ત્યાં બધું' એક થઈ ગયું છે. એટલે કે એમના ચહેરા તરતના થઈ ગયા. ચહેરામાં કોઈ ફરક ન રહ્યો. આંખો અલગ અલગ થયે, પરંતુ એ આંખોમાંથી તે જોનાર વસ્તુ તે એક થઈ ગયા. હોઠ જુદા જુદા થયે, પણ એ વાંદોમાંથી નીકળતી ચણી એક થઈ ગઈ. અંદર બધું એક થઈ ગયું.

(૧) મૂર્તિનું પ્રતીક - નિશ્ચય જોવા આત્મતત્ત્વની આંખો મારે.

એક જોખ પ્રદક્ષિણ છે. તેના ચક્કર આપણે અનંતજીવન સુધા ચળાવ્યા કરીએ, તેપણ ગર્ભગૃહમાં પ્રવેશ કરી શકીએ નહિ. પ્રદક્ષિણમાંથી બહાર નીકળીએ તો આપણે જ્યાં ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરી છે ત્યાં જઈ શકીએ. ભગવાનને જો આપણે સ્થિર નહીં જોઈએ તો દેખાશે કે એકદમ સ્થિર છે, શાન્ત છે. એ મૂર્તિમાં બધું શાન્ત છે, બધું સ્થિર છે, જાણે કે ત્યાં કોઈ ગતિ નથી, કોઈ કંપન નથી. એટલા માટે જ પથ્થરની મૂર્તિઓ પસંદ કરવામાં આવી છે. આપણી પાસે પથ્થર સોથી વધારે સ્થિર તત્ત્વ છે, તેના વડે આપણે ખબર આપી શકીએ. પથ્થર સોથી વધુ સ્થિર હોય છે, અને એ સ્થિરતામાં પણ આપણે મૂર્તિઓની જે રૂપરેખા દેરી છે તે તો સાવ સ્થિર છે. જાણે ગતિ (Movement)ની કોઈ વાત જ નથી. એટલે હાથ જોડાયેલા છે પણ પાણી જોડાયેલા છે. પણ પચાસનમાં છે, આંખો અડધી નંધ છે.

એકદમ મીંચેલી હોય તો ઉઘાડતી પડે. આંખો પૂરી થ કરવી પડે. કેમ કે અતિ હોય ત્યાંથી પાછા ફરવું

(૬) કલિજ્વળના પિરામિડ દ્વારા અંતરાત્મા સુધી પહોંચવાના રસ્તાની અભ્યસ.

કલિજ્વળનાં દર પિરામિડ છે, અને પાડુવાનું અર્થ છે તે જાણકાર
 કલિજ્વળને એના પર બનાવ્યું છે. કમ કે મધ્યસ્થ નાથ નહિ પણ
 એમ સમજાને ખૂબ મહત્ત્વ ફરી છે. અંતરાત્મા સુધી પહોંચવાનો
 રસ્તો છે તે બધું કોનક્રીમ માર્ગ બનાવ્યું છે. પિરામિડના
 પથકોમાં બધા રીસાસ બોલેલા છે, બધા સંકેત એમાંથી મળે છે તે
 લોકોને જ્ઞાન થયું હતું તેઓએ અનેક જાતના પ્રયત્નો કર્યા છે કે તે
 જ્ઞાન એમને થયું છે તે કોઈ પણ રીતે લખવાઈ રહે અને ભવિષ્યમાં
 પણ કોઈ જાણવાની ઉત્કંઠાવાળી વ્યક્તિ આને તો તરત જ એ સદસ્ય
 ખુલ્લું કરી લે કે ત્યાં શું છે. એ છે કુંડીઓ કે લેનાથી તાજા ખૂલે
 છે પરંતુ તમને નથી તો તાજાનું જ્ઞાન કે તરીકે કુંડી તમે કુંડી

વીર : મારી દૃષ્ટિએ — ૧

લઈને બેઠા છો અને તાળું પણ સામે લટકે છે તોપણ કાંઈ થતું નથી. એક વાત પાકી છે કે જોરથી આંધળાની પેઠે કાંઈક કહી લેશો તો કદી પણ તમે કાંઈ પણ ખોલી નહિ થકો ? એટલા પકડ્યો નહિ.

(૨) જાગૃત વાચન શ્રવાણ-અંતર્યાત્રાણ નિમિત્ત બની શકે.

હમેશાં જે કહ્યા કરું છું, તેનો અર્થ એ જ છે કે શાસ્ત્રને પકડ્યો નહિ. વાંચજો, પકડ્યો નહિ હું કોઈનું સાંભળજો, પરંતુ બહાર ન થઈ જશો. વાંચો, પણ આંધળા ન થઈ જશો સાંભળજો પણ જો આ પ્રમાણે સાંભળો તો સાંભળવાથી પણ થઈ શકે છે, વાંચવાથી થઈ શકશે. થઈ શકવાનો અર્થ એ કે તમારી અંતરની યાત્રામાં એ પણ નિમિત્ત બની શકે છે; પરંતુ આંધળા થઈને પકડવાથી બધી ચીજ બાધા બની જાય છે. વાંચો, સાંભળો પણ કાલે કાલે જાગૃત રહો અને શોધ મારી છે અને મારે કરવાની છે તેનું સ્મરણ રાખો એમાં વાસી અને ઉધાર સત્ય કામ થી આવતું, અને એ જો યાદ રહે તો હું જે કહું છું તે તેમને અડચણકર્તા લાગે નહિ, તો એ પણ વિધન સાબિત થશે.

(૯) ખજુરાહોના મંદિર — સંભોગથી તરફથી યાત્રાનું પ્રતીક.

તમે ખજુરાહોનાં મંદિરો જ્યાં હશે, જે લોકોને એ વાત સમજાઈ છે તેઓએ કેટલી મહેનત લઈને એ બનાવ્યાં છે. મંદિરની બહારની દીવાલો ઉપર કેવળ સેક્સ, કામકીડા. મૈથુન બધું કોતર્યું છે. પથ્થર ઉપર ભારે અદ્ભુત કોતરણી કરી છે. પરંતુ મંદિરની અંદર એક પણ મૈથુનનું ચિત્ર નથી બધું જ બહારના પરિધ પર ખોદ્યું છે. એનો એટલો જ કે જીવનનું બહારનું પરિધ સેક્સથી, કામથી બન્યું.

જે મંદિરની અંદર જ્યાં હોય તે આ પરિચય છે. આ મંદિર, દરની બહાર નહીં તેમ જ આ કોઈ એ જાણે.

'કામ' જીવનની બહારની દીવાલ છે અને 'રામ' અંદર મંદિરમાં નિક્કન છે. જ્યાં સુધી કામમાં જોનખોન લેશે, ત્યાં સુધી બીજા નહીં કરશે નહિ. પરંતુ જે બહારની દીવાલ ઉપરનાં મૈત્રુન વિચારોને કોઈ કરતો રહીને જોવા ન કરે તેમણે કેટલો વખત જુએ? પછી પાકે છે, કંટાળે છે. અને કહે છે કે અંદર મંદિરમાં શાંતિ અને પછી અંદર નહીં અને ખૂબ વિશ્રામ મળે છે. કેમ કે ત્યાં એક જુદી જ દુનિયા શરૂ થાય છે. જ્યારે જીવનની અનેક યાત્રાઓ કરીને આગળ થાકીએ છીએ, જ્યારે કામજીવનની અંદર વારંવાર અનુભવ કરી કરીને જ્યારે થાકીએ છીએ, ત્યારે એક દિવસ મન કહે છે, હવે ઘણું જોયું, ઘણું સમજ્યાં, હવે અંદર ચાલો, આ તથ્યને જે લોકો સમજ્યા છે, તેમણે પથ્થરમાં ખોદીને બતાવવાની કોશિશ કરી છે. અનુભવથી એ વાત એમના જોવામાં આવી કે જે પ્રકારનું જીવન હોઈ શકે. આ 'કામ'નું જોવા તો 'રામ'નું. અને 'કામ' એ 'રામ'ના મંદિરની દીવાલ છે. એવું નથી કે 'કામ' 'રામ'નો દુશ્મન છે, માત્ર બહારની દીવાલ છે. 'રામ'નું ચારે તરફથી એ જ રક્ષણ કરે છે. 'રામ'ને રહેવાનું ઘર એના વડે બન્યું છે. જે 'કામ' ન હોય તો 'રામ'ને રહેવાનું ઘર ન મળે. તો 'કામ' દુશ્મન પણ નથી. આમ હોવા છતાં પણ 'કામ' અવરોધ ઊભો કરે છે. જે માણસ બહાર ને દુર્ધા કરે તો ભૂલી જાય કે મંદિરમાં એક એવી જગ્યા છે કે જ્યાં 'કામ' નથી, જ્યાં કંઈક બીજું જ શરૂ થાય છે. એ બીજી જાતની યાત્રા શરૂ થાય છે. પરંતુ જ્યારે થાકો, કંટાળો, ત્યારે અંદર જશો.

હું જ્યારે ખજુરાહો જાઉં છું, ત્યારે હજી પણ મારા જોવામાં આવે છે કે જે લોકો આવે છે તે પહેલાં તે બહારનું ફરીફરતું જુએ છે. મંદિરમાં સીધું કોઈ જતું નથી. એક પણ માણસ સીધો

બીજી પણ વજરો રીતો આ સમજાવવા અપનાવી છે — સંગીત દ્વારા, નૃત્ય દ્વારા, બધી બાબતો બધાં માધ્યમોનો ઉપયોગ થયો છે. જેને જ્ઞાન થયું છે તે તમને સમજાવવા કોશિશ કરશે જ. તોપણ એ આપણા સુધી ખબર પહોંચશે જ એ નક્કી નથી. જે આપણે એ ખબરને જ પકડી લઈએ જેમ કે કોઈએ કહ્યું કે ખજુરાહોના મંદિરમાં બહાર ‘કામ’ છે અને અંદર ‘રામ’ છે અને આપણે એ મંદિરમાં જ અટકી જઈએ, બીજી બધી માથાકૂટ છોડીને. આ જ સત્ય છે અને બધું સત્ય અહીંયાં જ કોતરેલું છે, તો આપણે આ મંદિરના પૂજારી બની જઈએ. થઈ જાઓ પૂજારી! વાત ખલાસ થઈ. તમે બધું ગુમાવ્યું, પણ જે તમે વાત સમજી જાઓ તો પછી આ મંદિર સાથે કાંઈ લેવાદેવા જ નહોતી. વાત પૂરી થઈ ગઈ હતી. જે એમાં રહેલો ઈશ્વરો ખ્યાલમાં આવી ગયો હોત તો આ મંદિરમાં અંદર પણ કાંઈ નહોતું, બહાર પણ કાંઈ નહોતું. વાત પૂરી થઈ ગઈ હોત અને તમે કહ્યું હોત કે બરાબર છે અને તમે લોકોને કહેત કે જે જે મંદિરમાં ગૂંચવાઈ ન જાયો, મંદિરમાંથી કાંઈ નહિ મળે. અને જે ખ્યાલમાં રહ્યું કે મંદિરમાંથી કાંઈ નથી મળ્યું તો કદાચ તમે શોધમાં નીકળો ત્યારે મંદિરમાંથી પણ કંઈક મળી જાય. મંદિર સાથે મારે કાંઈ દુશ્મનાવટ નથી. દુશ્મનાવટનો કોઈ સવાલ જ નથી. તેમ નિંદાનું પણ કારણ નથી. કેમ કે નિંદા કરવાનો અર્થ શો છે?

હું જ કહી રહ્યો છું. તે પણ વળી લખાશે, તો લખાણેવાનો શો અર્થ હોઈ શકે? પરંતુ હું એટલી ચેતવણી તમને જરૂર આપીશ કે નિંદા ન કરવી, તેમ પ્રશંસા પણ ન કરવી. સમજવું. સમજાયા તો મુક્તિ તરફ પ્રયાણ શરૂ થશે.

દસ ઇવન-સૂત્ર

શ્રીમદ રામચંદ્ર,

પ્રેમ. મારી દસ આજ્ઞાઓ (Ten Commandments)

પૂજી છે.

ધાર્મી કદાચુ વાત છે.

કેમ કે હું તો દોઢ પણ પ્રકારની આજ્ઞાઓની વિરુદ્ધમાં છું.

જતાં પણ, એક ખેલ રહેશે એટલે લખું છું.

૧. દોઢની પણ આજ્ઞા ક્યારેય માનો નહિ કે જ્યાં મુઘી

એ સ્વયંની જ આજ્ઞા ન હોય.

૨. ઇવનના સિવાય બીજું દોઢ પરમાત્મા નથી.

૩. સત્ય સ્વયંમાં છે, એટલા માટે એને ક્યાંય બીજે ન શોધશો.

૪. પ્રેમ પ્રાર્થના છે.

૫. શ્રવ્ય થવું સત્યનું કાર છે. શૂન્યતા જ સાવના છે, સાધ્ય છે. સિદ્ધિ છે.

૬. ઇવન છે અત્યારે અને અહીં.

૭. હવે અને જગેલાં હવે.

૮. તમે નહિ — વહો

૯. મને પ્રતિપક્ષ કે લેથી પ્રતિપક્ષ નવા થઈ શકે.

૧૦. શોધો નહિ. જે છે — છે. રોકાઈ જાઓ અને જુઓ.

રત્નશિખા પ્રણામ

તા. ૮-૪-૧૯૭૦

[પ્રતિ: ડા. રામચંદ્ર પ્રસાદ, પટના]

અમન નર્મિત, નિર્મિત નર્મિત, પડેન જાગરાય
પ્રિય માય તરુણી.

પ્રિય, અમન આપણે જાણી જાણી છે.

અમન નિર્મિત નિર્મિત છે.

નિર્મિત પદિ અમનમાં જ માંડે છે.

નિર્મિત નિર્મિત નર્મિત.

નિર્મિત નો આમનન છે.

અને નિર્મિતનું વડેવા દાંડની સાથે વારંવાર ટકરાય છે,
અન પાડુ જાણી રોકવામાં આવે છે, ત્યાં જ ચક્રર કાપવા લાગે.

એક વાર લાંડનના એક સાધારણ એવા દુકાનદારે
લાંડનમાં અનરનાટ્ટી ફેલાવી દીધી હતી. એણે પોતાના 'સા-વિન'ના
એક કાળાં કપડાં લટકાવ્યું હતું. એ કાળા પડદાની વચમાં એક
એવા છેદ હતો અને એ છેદની પાછળ મોટા-મોટા અક્ષરોમાં
હતું "જાંખવા મારેની મનાઈ છે."

પછી તો ઘણા આવાગમન થયું કાપ થઈ ગયું હતું.

લોકોની ભીડ બહાર વધતી જ જતી હતી.

ક્યાંકો મુઠ્ઠી ભીડમાં ધક્કા ખાઈને પણ લોકો એ છેદ
પહોંચવાની કોશિશ કરતા હતા.

ખરેખર તો, છેદમાં જાંખવાથી તૌલિયોના સિવાય કાંઈ
ખીજું નજરે ચડતું નહોતું. એ તૌલિયોની એક નાની એવી દુકાન
અને, એ તૌલિયોના વિજ્ઞાપનની એક રામળાણુ વિધિ હતી.

આમ જ મરુખ્ય પોતે જ, પોતાના મનની સાથે કરીને પો
જ ફેલાવી લે છે.

એટલા માટે, નિષેધ, વિરોધ અને દમનથી હંમેશાં સા
રહેવાની જરૂર છે.

રજનીશના પ્રેમ

તા. ૧-૧૦-૧૯૪૭

[પ્રતિ : મા યોગલક્ષ્મી, મુંબઈ]

મન્ય શબ્દાની નોંધ

મિત્ર મિત્ર શ્રીશ્રી,

“મન્ય. (That which cannot be said, must not be said).” (That which cannot be said, must not be said).

પ્રશ્ન! આ નાન માનસમાં આવી જોવા તે સત્યના સંબંધમાં આશ્ચર્યના નિપાદ ન જોવા.

કેમ કે, “જે - છે” (that-which-is) એવું કહી શકાતું નથી. જા, જે કાંઈ પણ કહી શકાય છે, તે એ નથી, નથી કોઈ શકતું કે જે છે.

સત્ય સત્યગીત છે.

એટલા માટે સત્યના સંબંધમાં મૌન જ ઉચિત છે.

પણ મૌન અતિ કઠણ છે.

મન એને પણ કહેવા ઇચ્છે છે, કે જે કહી શકાતું નથી.

અસહમાં મન જ મૌનમાં અંતરાય છે.

મૌન અ-મન (no-mind)ની અવસ્થા છે.

એક ઉપદેશક નાનાં બાળકોમાં બોલવા માટે આ-ઓ ઉતો.

એણે બોલવાનું શરૂ કરતાં પહેલાં બાળકને પૂછ્યું, આટલા હોશિયાર બાળકો અને બાળાઓની સમક્ષ કે જેઓ તમારી પાસે એક સારા ભાષણની અપેક્ષા રાખે છે, તમે શું બોલશો કે જે તમારી પાસે બોલવા માટે કાંઈ પણ ન હોય?”

એક નાના બાળકે કહ્યું, “હું મૌન રહીશ.” (I would keep quiet.)

“હું મૌન રહીશ”—આ સત્યના પ્રયોગને માટે એક નાના વાક્ય -લેવી સરક્ષા આવશ્યક છે.

રજનીશના પ્રણામ

તા. ૫-૬-૧૯૭૦

[પ્રતિ: મા યોગ લક્ષ્મી, મુંબઈ]

નેતિ નેતિ...ની સાધના

ખાલી કુદરત.

નૈમ.

સવ છે છે.

પરિવર્તનમાં ને આવી જાય છે. જોખમાં જોડું ને તે નથી.

સંસ્કાર માટે પરિવર્તનમાં રહે.

આખ્યાયિકા કહે.

આખ્યાયિકા મનના જોડ છે.

આખ્યાયિકા વિચારનું સર્જન છે.

અને જે છે તે મનની પાટ છે.

કેવળ, સદેશ તજાવની સાંનિધી હંમેશાં અપરિચિત રહે છે; તેથી જ રીતે વિચાર પણ અસ્થિતિપદ સાથે ક્યારેય પરિચિત નથી થઈ શકે, કેમ કે ત્યારે સદેશ દોષ છે, ત્યારે એના જ દારણ તજાવ સાંન નથી દોષ અને ત્યારે તજાવ સાંન દોષ છે, ત્યારે એની સાંનિધી કારણે જ સદેશ નથી દોષી.

પડી, જે છે, એને અજ્ઞાનું છે.

એની આખ્યા એને અજ્ઞા કરતાં ઘણી વિભ વાત છે.

પરંતુ, આખ્યા ધોષો આપી શકે છે.

જેનુંમાં જેથી રીતે નક્કી ચાડિયા બેલા કરાય છે, અસત્તી માણસનાં કષ્ટ પહેરાવીને, એવી જ રીતે શબ્દ અભ્યાસ નક્કી ચાડિયા જની વ્યવ છે.

સત્તના શોધક શબ્દોથી સાધનાન ધવાની જરૂર છે.

શબ્દ સત્ત નથી.

સત્ત શબ્દ નથી.

— છે અનુભૂતિ.

— એના મુખી પહોંચવાનો માર્ગ છે: નેતિ, નેતિ (ન આ, ન પેહ).

વ્યાખ્યાઓને કાપો.

પરિભાષાઓને કાપો.

શાસ્ત્રોને કાપો.

સિદ્ધાંતોને કાપો.

કહો : નેતિ, નેતિ. (Not this, not that).

પછી સ્વ-પરને કાપો.

કહો : નેતિ, નેતિ.

અને ત્યારે — નિષ્ઠ શૂન્યમાં જે પ્રગટ થાય છે, એ જ સત્ય છે.

કેમ કે, બસ એ જ છે અને શેષ બધું સ્વપ્ન છે.

કપિલને પ્રેમ.

અસંગને આશિષ.

રત્નનીશાના પ્રણામ

તા. ૨૬-૧૧-૧૯૭૦

તે : શ્રીમતી કુસુમ, લુધિયાણા]

અવકાશી રૂપાંતરણ ને તથાત્વાં છે

કેવળ આનંદમુર્તિ,

કેવળ હું પાત્ર, કલ્પિત મન.

મૂર્તિ, અર્થ, ભાવે સદા, અવકાશી સદા ને અનિર્ણીત મૂર્તિ,
 ન, સ્વરૂપે ને અવકાશી, ભાવે અવકાશી અર્થે ને અવકાશી,
 ને મૂર્તિના અર્થે હું, મન મૂર્તિ - મિત્ર ને મેં અર્થે અર્થ
 અર્થ, અર્થ ને, મેં ને ને મેં ને મેં અર્થનાં મિત્રને મેં ને
 મેં ને મેં, અર્થ અર્થ ને મેં ને મેં ને મેં ને મેં ને.

અર્થના અર્થનાં મૂર્તિ - અર્થનાં મૂર્તિ.

અર્થના અર્થનાં મૂર્તિ - અર્થનાં મૂર્તિ.

અર્થના ને અર્થનાં મૂર્તિ ને અર્થનાં મૂર્તિ અર્થનાં મૂર્તિ ને,
 ને ને ને ને મિત્ર મૂર્તિ અર્થનાં મૂર્તિ અર્થનાં મૂર્તિ.

ને ને મૂર્તિ, અર્થનાં મૂર્તિ ને, મૂર્તિ અર્થ ને.

ને ને મૂર્તિ, ને મિત્રનાં મિત્રનાં મૂર્તિ અર્થ ને.

અર્થનાં, અર્થ ને મેં મેં મેં — મેં મેં ને મેં મેં

અર્થનાં ને અર્થનાં મૂર્તિ ને મૂર્તિ ને.

ને ને ને — ને અર્થનાં (transformation) ને
 અર્થનાં ને.

અર્થનાં મૂર્તિ

તા. ૨૧-૧-૧૯૨૧

મૂર્તિ. અર્થનાં આનંદમુર્તિ, અર્થનાં

...
...
...
...

... (Not this, not that)
...
...

...
...
...
...
...
...
...
...

...
...

...
...

સ્વયંતું રૂપાંતરણ ન તપશ્ચર્યા છે

પ્રિય આનંદમૂર્તિ,

પ્રેમ. તું પાછો કદીશ ન.

મારી આંખો તારી પાછળ જાવાની માફક ન લાગેલી રહેશે.

ત્યાં સુધી કે જ્યાં સુધી તારી સ્વયંની આંખો નથી ખૂલતી.

એ સીલાચ્ચ દણુ દરે તે નથી — નિહટ ન છે અને જતાં

પણ કશું છે, એવી ન રીતે કે જેમ પદ્મનાં શિખરો જેવતાં તે

પાસે લાગે, પણ ચડતાં તે ખૂબ દર દેખાવા લાગે છે.

અંતર સ્થાનમાં નથી — ચડાવુંમાં છે.

સુદૃઢ સ્તર-પરિવર્તનની છે.

ખરેખર તે ખીજોમાંથી જે અસત્યની યાત્રા આરંભ કરે છે,

એ ન સત્યના શિખર સુધી ક્યારેય નથી પહોંચતો.

એ તે માર્ગમાં ખોવાઈ જાય છે, પડી જાય છે.

એ તે માર્ગમાં ન નિર્જરાને ઉપલબ્ધ થઈ જાય છે.

જલ્લા માટે, ચાલે છે કોઈ ચીજો — અને પહોંચે છે કોઈ ચીજો

સ્વયંના આ પ્રમિદમણુમાં ન મુકેલી છે.

એ ન તપ છે — એ રૂપાંતરણ (transformation) ન

તપશ્ચર્યા છે.

રત્નનીશના મણ્ડામ

તા. ૨૬-૧-૧૯૭૧

[પ્રતિ: સ્વામી આનંદમૂર્તિ, અમદાવાદ]

વ્યાખ્યાઓને કાપો.

પરિભાષાઓને કાપો.

શાસ્ત્રોને કાપો.

સિદ્ધાંતોને કાપો.

કહો : નેતિ, નેતિ. (Not this, not that).

પછી સ્વ-પરને કાપો.

કહો : નેતિ, નેતિ.

અને ત્યારે — નિષ્ઠ શૂન્યમાં જે પ્રગટ થાય છે, એ જ સત્ય છે.

દેખ દે, બસ એ જ છે અને શેષ બધું સ્વપ્ન છે.

કપિલને પ્રેમ.

અસંગને આશિષ.

૨૪/નીશાતા પ્રણામ

તા. ૨૬-૧૧-૧૯૭૦

[પ્રતિ : શ્રીમતી કુસુમ, હુધિયાણા]

‘રજનીશ’ની વાચન સામગ્રી.

૧. ગીતા દર્શન - રજનીશજીના ગીતા પરના પ્રવચનોમાંથી સંકલ્પિતઃ
વ્યખ્યાન પદોનાં પ્રથમ પ્રવચનથી
૨. માધાવીર - માધાવીરવાળી પરના ૧૨૭૨ના પર્યુષણ વ્યાખ્યાન
સૂત્રસાર માધા પ્રવચનોનો ક્રમશઃ સંક્ષિપ્ત અનુવાદ
૩. તાઓ- - લાઓત્સે ઉપરના વ્યાખ્યાનોમાંથી સંક્ષિપ્ત
નવનીન અનુવાદ
૪. ઉપનિષદ - હિન્દિમાં વ્યખાવેલાં ઉપનિષદો ઉપરના
અમૃત પ્રવચનોનો સંક્ષિપ્ત અનુવાદ
૫. વિજ્ઞાન ભંડવ- ૧૧૧ ખ્યાલની વિધિઓ ક્રમશઃ
તે
૬. સાધક પાથેય - સાધકોની સાધનાને લગતી સમસ્યોના પ્રશ્નોના
ઉત્તરો. ચક્રવતઃ રજનીશજી પાસેથી અથવા તે
સ્વામી યોગ ચિન્મય દ્વારા.
૭. મુલાકાતો - (અ) રજનીશજીની અન્ય વ્યક્તિઓએ લીધેલી
મુલાકાતોમાંનો વાર્તાલાપ
(બ) સંપાદકોએ અન્ય વ્યક્તિઓની લીધેલી
મુલાકાતોમાંનો વાર્તાલાપ.
૮. પુસ્તક પરિચય- રજનીશજીના તેમજ અન્ય વિદ્વાનોના stan-
દાર આધ્યાત્મિક પુસ્તકોનો પરિચય અથવા
સમીક્ષા. trad આધ્યાત્મિક પુસ્તકોનો પરિચય અથવા
સમીક્ષા.
૯. પ્રવૃત્તિ - N.S.I. (નવ સંન્યાસ આંતરરાષ્ટ્રીય) કેન્દ્રોના,
સમાચાર આનંદશિલા અને અન્ય આશ્રમોના, વુડલેન્ડના
A.U.M.ના તેમ જ અન્ય કાર્યક્રમો અને
પ્રવૃત્તિઓના સમાચાર
૧૦. આલોચનાત્મક- રજનીશજીના વિચાર, કાર્ય અને પ્રવૃત્તિ
લેખો ઉપર શ્રદ્ધિજીવીમાં તેમ જ વિજ્ઞાન લેખકોએ
લખેલાં આલોચનાત્મક લેખો.

દૂંદ સમયમાં શરૂ થતું ગુજરાતી સામ

રજનીશ

ભગવાન શ્રી રજનીશ પ્રેરિત
આધ્યાત્મિક આંદોલન માટેનું પાશ્ચિમ સંકલન

પાના-૧૬ : સાઈઝ-ડેમી ૧/૪ (મરાઠી યોગદાયની)

છૂટક નકલની કિંમત=૬૫ પૈસા

વર્ષમાં બે વિશેષાંકો—૧૧ મી ડિસેમ્બર અને ૨૧

પાના ૩૨

છૂટક નકલની કિંમત રૂ. સવા.

વાર્ષિક લવાજમ રૂપિયા પંદર

- તંત્રીઓ—સાધ્વી યોગ ગુણ અને મા આનંદ
- કાર્યકારી સંપાદક—સ્વામી ગોવિંદ ચૈતન્ય
- વ્યવસ્થાપક—સ્વામી યોગ સિદ્ધાર્થ (મુંબઈ)
- પ્રકાશક—સાધુ આનંદ સાગર આનંદ શિલા કાઠિ

વતી

● સંપર્ક સાધવાનું સ્થળ

વ્યવસ્થાપક, 'રજનીશ'

૫/૬૪, બોરબે મ્યુચ્યુલ એરબ

૧૯, હમામ સ્ટ્રીટ, કાર્ટ

મુંબઈ-૧

રજનીશની વાચન શામળી.

૧. ગીતા દર્શન - રજનીશજીના ગીતા પરના પ્રવચનોમાંથી સંદેશઃ
અધ્યાય પદોમાં પ્રથમ પ્રવચનથી
૨. મહાવીર - મહાવીરવાણી પરના ૧૬૭૨ના પ્રયુક્ત વ્યાખ્યાન
સુત્રસાર માળા પ્રવચનોનો ક્રમશઃ સંક્ષિપ્ત અનુવાદ
૩. તાઓ- - તાઓએ ઉપરના વ્યાખ્યાનોમાંથી સંક્ષિપ્ત
નવનીત અનુવાદ
૪. ઉપનિષદ - ગ્રંથિરોમાં અપાયેલાં ઉપનિષદો ઉપરના
અમૃત પ્રવચનોનો સંક્ષિપ્ત અનુવાદ
૫. વિજ્ઞાન ભંડવ- ૧૧૧ ધ્યાનની વિધિઓ ક્રમશઃ
તંત્ર
૬. સાધક પાથેય - સાધકોની સાધનાને લગતી સમસ્યોના પ્રશ્નોના
ઉત્તરો. શક્યતઃ રજનીશજી પાસેથી અથવા તે
સ્વામી ગોગ ચિન્મય દ્વારા.
૭. મુલાકાતો - (અ) રજનીશજીની અન્ય વ્યક્તિઓએ લીધેલી
મુલાકાતોમાંનો વાર્તાલાપ
(બ) સંપાદકોએ અન્ય વ્યક્તિઓની લીધેલી
મુલાકાતોમાંનો વાર્તાલાપ.
૮. પુસ્તક પરિચય- રજનીશજીના તેમજ અન્ય વિદ્વાનોના stan-
યા સમીક્ષા drad આધ્યામિક પુસ્તકોનો પરિચય અથવા
સમીક્ષા.
૯. પ્રવૃત્તિ સમાચાર - N.S.I. (નવ સં-યાસ આંતરરાષ્ટ્રીય) કેન્દ્રોના,
આનંદશિલા અને અન્ય આશ્રમોના, વુડલેન્ડના
A.U.M.ના તેમ જ અન્ય કાર્યક્રમો અને
પ્રવૃત્તિઓના સમાચાર.
૧૦. આલોચનાત્મક- રજનીશજીના વિચાર, કાર્ય અને પ્રવૃત્તિ
લેખો ઉપર જુદીજુદીમાં તેમ જ વિદ્વાન લેખકોએ
લખેલાં આલોચનાત્મક લેખો.

દૂંક સમયમાં શરૂ થતું ગુજરાતી સામયિક

રજનીશ

ભગવાન શ્રી રજનીશ પ્રેરિત

આધ્યાત્મિક આંદોલન માટેનું પાશ્વિક સંકલન

પાના-૧૬ : સાઈઝ-ડેમી ૧/૪ (મરાઠી યોગદોષની સાઈઝનું)

છૂટક નકલની કિંમત=૬૫ પૈસા

વર્ષમાં બે વિશેષાંકો—૧૧ મી ડિસેમ્બર અને ૨૧ માર્ચના

પાના ૩૨

છૂટક નકલની કિંમત રૂ. સવા.

વાર્ષિક લવાજમ રૂપિયા ૫૦૨

- તંત્રીશ્રી—સાધવી યોગ ગુણા અને મા આનંદ સરોજ
- કાર્યકારી સંપાદક—સ્વામી ગોવિંદ ચૈતન્ય
- વ્યવસ્થાપક—સ્વામી યોગ સિદ્ધાર્થ (મુંબઈ)
- પ્રકાશક—સાધુ આનંદ સાગર આનંદ શિલા કાઉન્ડેશન

વતી

● સંપર્ક સાધવાનું સ્થળ :—

વ્યવસ્થાપક, 'રજનીશ'

૫/૬૪, બારબે મ્યુચ્યુઅલ મેમ્બર્સ

૧૬, હમામ સ્ટ્રીટ, કાર્ટ

મુંબઈ-૧

ભગવાન શ્રી રજનીશ પરિચય પુસ્તિકા ગ્રંથમાળા

લોકરૂઢિય ચર્ચેલી આ ગ્રંથમાળાની શ્રેણીની વિશિષ્ટતા એ છે કે રજનીશજીના મોટાં પુસ્તકોને એક વા બે રૂપિયાની સીરીઝમાં સાંતત્યમાં આપીને ખરીદનારને સરની કિંમતમાં તેમનું સાહિત્ય પૂરું પાડવાનો છે.

આ શ્રેણીમાં રજનીશનું “મિં વહલા ઑગન દેસ્” નામનું પુસ્તક પૂરું થઈ ગયું છે. તેની નીચે મુજબની ચાર પુસ્તિકાઓ બહાર પડી છે વધુમાં મૂળ પુસ્તકમાં નથી તેવી દેટલીક ઉપયોગી વાતો જેથી કે તિબેટના લામા ધર્મપાની મુલાકાત, રજનીશજીના જ્ઞાનના દિવસના રહસ્યની વાત—મૌલર્થા (બકલ) વૃક્ષની વાત, રજનીશ સાથે સંકળાયેલી સંપ્રદાયો—હવન ભગતિ દેવ, નવ સંન્યાસ આંતરદિષ્ટિય, ઓમ (Association for Understanding Meditation) અને આનંદ શિલાનો પરિચય આપવામાં આવ્યો છે. તદુપરાંત એમના પત્રો અને ચાર સાધકોનો પરિચય આપ્યો છે. જતાંય આના પૂરા સેટની કિંમત રૂ. પાંચ છે.

ભાગ-૧ સ્વાનુભવની કસોટીએ

ભાગ-૨ પાછલાં જન્મનું રહસ્યોદઘાટન

ભાગ-૩ એક તરફ ધર્મનું રહસ્યોદઘાટન

ભાગ-૪ હું જલદીમાં છું.

આ શ્રેણીનું બીજું પુસ્તક છે—મહાવીર વાળી જેની અત્યાર સુધીમાં પાંચ પુસ્તિકાઓ થઈ છે. આમાં મહાવીર વાળી નામના હિંદી પુસ્તકના પહેલાં પાંચ પ્રવચનો આવે છે. હું પ્રવચન ને છપાય છે તે દરમિયાનમાં બહાર પડશે. આ દરેકની કિંમત ફક્ત એક રૂપિયો છે. તે પછીના પ્રવચનો બે બે પ્રવચનો એક સાથે છપાઈને રૂપિયા બેની પુસ્તિકાઓના રૂપમાં મળશે. આખું પુસ્તક છપાઈ જતાં તેનો આખો સેટ ગૂજરાતીમાં ફક્ત રૂ. અઠારમાં મળશે. આમાં પણ મૂળ પુસ્તકમાં નથી તેવા પત્રો અને સાધક-સંન્યાસી-ઓના પરિચય વાચવા મળશે. અત્યાર સુધીની પુસ્તિકાઓ નીચેમુજબ છે.

ભાગ-૧ દિવ્યલોકની ચાવી

ભાગ-૨ ભાવ ભગતનાં રહસ્ય

લાગ-૩ સરણ સ્વીકારું છું છું તમારું

લાગ-૪ ધર્મ સર્વશ્રેષ્ઠ મંગલ છે

લાગ-૫ અહિંસા છે ધર્મનો પ્રાણ

લાગ-૬ સંયમ છે સ્રેષ્ઠ આત્મ-મિલનનો (પ્રેક્ષમાં)

આ શ્રોણીનું ૩ જું પુસ્તક છે મહાવીર : મારી દૃષ્ટિએ.

પુસ્તકનો પહેલો ભાગ બહાર પડ્યો છે. બેની કિંમત રૂ. બે છે.

હિંદી પુસ્તક મહાવીર મેરી દૃષ્ટિ મેં જે ડેમી સાધકના લગભગ

પાનાનું છે તે આ શ્રોણીમાં અંદાજે બારથી તેર ભાગમાં બે-બે

પાનાની પુસ્તિકાના રૂપમાં મળી જશે. આમ પણ પત્રો અને

સાધકના પરિચય એ એનું વિશિષ્ટ આકર્ષણ છે. વધુમાં

સાતી આવૃત્તિમાં દરેક પ્રવચન અને દરેક પ્રશ્નના ઉત્તરના વિધાયનું

ગીકરણ કરીને ઉપ-શિર્ષિકા આપીને તેમ જ દરેકનું એક

શિર્ષિક આપીને નાના નાના પ્રકરણોના રૂપમાં લઈને સાધકો

વધુ ઉપયોગી બનાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે.

આ શ્રોણીનું ૪ જું પુસ્તક છે—હું મૃત્યુ શીખવાહું છું આની

પરે તે એક જ પુસ્તિકા જીવનના મંદિરમાં ધાર છે મૃત્યુનું

પડી છે. પરંતુ મૂળ હિંદી પુસ્તકના ફક્ત પંદર પ્રવચનોને

અંગ્રેજીની પુસ્તિકાઓમાં બે-બે પ્રવચનોને બેમાં લઈને રૂ. બેની

પાનાની શ્રોણીમાં ફક્ત રૂ. પંદરની કિંમતમાં આજો સેટ બહાર પડશે.

આ પ્રયત્નમાળા નિયમિત રીતે ઘેર બેઠાં મેળવવા માટે આપ

સમ્યથ થઈ શકો છો. તે માટે રૂ. વીસનું લવાજ્ઞમ રાખવામાં

છે. આમાં આપને રૂ. એવીસની કિંમતની પુસ્તિકાઓ મળશે.

વધુમાં આપ આ પ્રવૃત્તિના વિકાસમાં મદદરૂપ થવા સંજોગે તે

આપના મિત્રાને તથા જગદેર લાલગરીઓ, સ્કૂલો, કોલેજો તથા ગેરેની

વૃદ્ધિઓના બેટ લવાજ્ઞમો આપીને વધુ સહકાર આપી શકો છો.

આ માટેનું સંપર્ક સ્થાન :—

શ્રી યોગેશ્વર ચિંતન્ય	શ્રી યોગેશ્વર ચિંતન્ય
કામોદય પ્રકાશન,	અંબાદક-“રજનીશ” (ગુજરાતી
ડૉ. એચ. એચ. રાવભાઈ,	પાંદેડ, બોમ્બે ૧૧૫ ગિલ્ડર સેન્ટ્રલ,
સી. લાલબાઈ, મુંબઈ-૧૨	કન્યામ રૂડીડ, ફોર્ટ, મુંબઈ-૨

ભગવાન શ્રી રજનીશ પરિચય પુસ્તિકા મંથમાળા

સૌપ્રસિદ્ધ રહેલી આ મંથમાળાની ઐશ્વરીની વિશિષ્ટતા એ છે કે રજનીશજીના મોટાં પ્રસ્તુતકોને એક સા બે રૂપિયાની સીરીઝમાં સાંતત્યમાં શાપીને ખરીદનારને સરસી કિંમતમાં તેમનું સ્થાપિત પૈકું પાડવાનો છે.

આ શ્રેણીમાં રજનીશનું “મે વક્તા કાંબલ દેસી” નામનું પુસ્તક પૈકું પડ્યું છે. તેની નીચે મુજબની ચાર પુસ્તિકાઓ બહાર પડી છે. વધુમાં ગ્રંથ પુસ્તકમાં નવી નવી રેટલીક ઉપયોગી વાતો રેવી કે નિષેદના લાભા કર્મપાની મુલાકાત, રજનીશજીના જ્ઞાનના વિજ્ઞાના સ્વરૂપની વાત—મીલથી (બદલ) વક્તની વાત, રજનીશજી સાથે સંકળાયેલી સંખ્યાઓ—હવન તથા નિદ્રા, નવ સંન્યાસ આંતરવિદ્ય, આગ (Association for Understanding Meditation) અને આનંદ સિદ્ધાંતો પરિચય આપવામાં આવ્યો છે. તદુપરાંત એમના પત્રો અને ચાર સાધકોનો પરિચય આપ્યો છે. છતાંય આના પૂરા એટની કિંમત રૂ. પાંચ છે.

ભાગ-૧ સ્વાનુભવની કસોટીઓ

ભાગ-૧ પાઠણો જન્મનું સ્વસ્થોદ્ધારન

ભાગ-૩ એક તરફ ધર્મનું સ્વસ્થોદ્ધારન

ભાગ-૪ હું જલદીમાં છું.

આ શ્રેણીનું બીજું પુસ્તક છે—મહાવીર વાણી જેની અત્યાર સુધીમાં પાંચ પુસ્તિકાઓ પડી છે. આમાં મહાવીર નાગો નામના હિંદી પુસ્તકના પહેલાં પાંચ પ્રવચનો આવે છે. હું પ્રવચન ને છપાય છે તે દરેક સમયમાં બહાર પડશે. આ દરેકની કિંમત ફક્ત એક રૂપિયો છે. તે પછીના પ્રવચનો જે બે પ્રવચનો એક સાથે છપાઈને રૂપિયા બેની પુસ્તિકાઓના રૂપમાં મળશે. આખું પુસ્તક છપાઈ જતાં તેનો આખો સેટ ગૂજરાતીમાં ફક્ત રૂ. અઢારમાં મળશે. આમાં પણ ગ્રંથ પુસ્તકમાં નથી તેવા પત્રો અને સાધક-સંન્યાસીઓના પરિચય વાચવા મળશે. અત્યાર સુધીની પુસ્તિકાઓ નીચેમુજબ છે.

ભાગ-૧ દિવ્યલોકની આવી

ભાગ-૨ ભાવ જગતનાં સ્વસ્થ

નું (અનુસંધાન : ટાઈટલ પેજ ૪ નું ચાલું)

પણ એની એમને ફિકર નથી. જ્યારે રજનીશંકર ધ્યાનમાં લેતા જતા સાધેલા અને સંન્યાસીઓને આગળ વધારવાના ગહન કાર્યમાં લાગ્યા છે, ત્યારે તેમણે સેક્રેટરી તરીકેનું જે કપરું કામ એમને સોંપેલું છે તેને તેઓ અત્યંત આનંદથી, સહજતાથી અને કુશળતાપૂર્વક વહન કરી રહ્યા છે. એમના માટે કોઈ કામ એ કામ નથી રહ્યું, પણ પ્રત્યેક કાર્ય આનંદ જ બની ગયું છે. રજનીશંકર તેમને મનઃવ્યક્તિ નથી, પણ પરમાત્મા જ છે. એ પરમાત્માના કાયમાં એમણે પોતાની જાતને વહેતી મૂકી દીધી છે. પોતે કશું નથી રેતા બધું થઈ રહ્યું છે. સાથે સાથે સાક્ષીની એક અનુભૂતિ જાંડી સ્ત્રી જતી અનુભવી રહ્યા છે.

રજનીશંકરને પ્રથમ વાર ૧૯૬૫માં તેમના કોંગ્રેસ હાઉસના મહિલા વૈભાગમાં જોડવાયેલાં પ્રવચન વખતે નિકટથી જોવાની તક મળી. પ્રથમ દર્શનમાં જ ભવોભવના સંબંધની આત્મીયતાની જાંડી અસર ઊંડી પડી. પછીનાં વર્ષોમાં રજનીશંકર તેમના ઘરે અવાર-નવાર જિતરતા. મે દરરોજ એમનું અંગત કામ કરતાં કરતાં પરિચય વધતો જાય છે. એક વાર રજનીશંકરના ભોજનમાં, શાકમાં અતિ અદ્ય માત્રામાં રચ્યું પડી ગયેલું રજનીશંકર કહે છે કે શાકમાં મરચું છે. લક્ષ્મી ભક્ષ્ય ત્રણ વાર આખીને ધન્કાર કરે છે. છેવટે રસોઇયાને પૂછતાં મળે છે કે વાંત બરાબર છે. રજનીશંકરને પૂછે છે કે તમને મ ખબર પડી? “તને પણ એનો ક્યારેક ખ્યાલ આવશે”—આવે ત્યાંજ તેઓ આવે છે.

નારગોલની છેલ્લી શિબિર — લક્ષ્મીબહેન માટે તો એ પહેલી મેન છેલ્લી નીવડી છે — તેમાં આનો ખ્યાલ આવે છે. એ વખતના બીજા કેટલાક બનાવો પણ હવનનું રૂપાંતરણ કરવામાં ઉપયોગી થયા. આન કરતાં કરતાં જ શરીરે એટલું બધું હલકાપણ અનુભવ્યું કે ટ્રેસિયર્સ વગેરે તંગ કપડાં છૂટી ગયાં અને લુંગી અને ઝલ્લા જેવાં પ્રસાદ કપડાં પહેરવાનું શરૂ થયું. ત્રણ દિવસ દરરોજ આનંદનો (અનુસંધાન ટાઈટલ : પેજ ૨ ના પાને)